2009

GHIDUL PENTRU DEZVOLTAREA MEDIULUI ECONOMIC ŞI DE AFACERI DIN MOLDOVA

Consiliul Director AmCham

John Maxemchuk, Preşedinte
Consiliul Director AmCham
SUN COMMUNICATIONS

Alexander Turcan
BIROUL ASOCIAT DE AVOCAȚI
TURCAN&TURCAN

Andrian Candu
PRICEWATERHOUSECOOPERS
MOLDOVA

Aurel Cepoi
XEROX MOLDOVA

Boris Efimov
ORHEI-VIT

Cristina Harea
HORIZON CAPITAL ADVISORS

David Brodsky
BRODSKY LOOPER REED &
PARTNERS CONSULTANTS AND
LEGAL ADVISERS

Iuri Cicibaba
HEWLETT-PACKARD MOLDOVA

Iurie Reniţa
BRITISH AMERICAN TOBACCO
MOLDOVA

Silvia Radu
RED UNION FENOSA

Vladimir Didilica
CAMERA DE COMERȚ ŞI
INDUSTRIE A RM

Ana Vitiuc
Co-preşedinte Comitetul
pe Legislaţie şi Fiscalitate
KPMG MOLDOVA

Ecaterina Dudorenco
Co-preşedinte Comitetul
pe Legislaţie şi Fiscalitate
MOLDCELL

Natalia Belkova
Co-preşedinte Comitetul
pe Resurse Umane
MOLDCELL

Diana Doros
Co-preşedinte Comitetul
pe Resurse Umane
RED UNION FENOSA

Cristina Pereteatcu
Co-preşedinte Comitetul pe RSC
BRITISH AMERICAN TOBACCO
MOLDOVA

Ana Olaru
Co-preşedinte Comitetul pe RSC
FUNDAȚIA EURASIA MOLDOVA

Membrii AmCham

1. Avon Cosmetics Moldova
2. BCR Chişinău
3. BDR Associates Communication Group
4. Bemol Retail
5. British American Tobacco Moldova
6. Brodsky Looper Reed & Partners Consultants and Legal Advisers
7. Chateau Vartely
8. CNFA Moldova
9. Coca-Cola Îmbuteliere Chişinău
10. Corporate Office Solutions
11. Danube Logistics, Portul Internaţional Liber Giurgiuleşti
12. Deloitte
13. Dionysos - Mereni
14. Elenic-Lux
15. Ernst & Young
16. Euro Credit Bank
17. Fabrica de conserve „Ecovit”
18. FinComBank
19. First Audit International
20. Foto Rapid
21. Fundaţia Eurasia
22. Glass Container Company
23. Hewlett-Packard Moldova
24. Horizon Capital Advisors
25. Imunotehnomed
26. InfoHub
27. Insight Advertising
28. ISEPS-FARMA
29. JT International Luxembourg
30. KPMG Moldova
31. Mary Kay Moldova
32. McDonalds Restaurants
33. MEDIAPRO
34. Milenium Grup
35. Moldauditing
36. Moldcell
37. Moldindconbank
38. Moldova Agroindbank
39. Camera de Comerţ şi Industrie Moldo-italiană
40. Camera de Comerţ şi Industrie a RM
41. Natur Bravo
42. NCH Advisors Inc.
43. Orange Moldova
44. Orhei-Vit
45. P.A.A. Tax, Legal, Accounting
46. Philip Morris Management Services B.V.
47. PricewaterhouseCoopers
48. Prime Capital
49. RED Union Fenosa
50. Rilvan Group
51. Rompetrol Moldova
52. S&T - IT Solutions & Services
53. Schoenherr Attorneys at Law
54. Sudzucker Moldova
55. Sun Communications
56. Supraten
57. Trans Oil Group of Companies
58. Trimetrica
59. Turcan & Turcan, Biroul Asociat de Avocaţi
60. Vernon David
61. Victoriabank
62. Vinăria Bostavan
63. Vinăria Purcari
64. Xerox Moldova

Misiunea AmCham

Misiunea Camerei de Comerț Americane din Moldova (AmCham) este contribuirea la dezvoltarea economică a Republicii Moldova prin promovarea comerțului şi investițiilor americane în Moldova, precum şi menținerea unui dialog dintre Guvernul Republicii Moldova şi liderii mediului de afaceri, întru îmbunătățirea climatului de afaceri în Moldova pentru comerțul şi investițiile străine.

Despre AmCham

Camera de Comerț Americană din Moldova este o organizație nongu-vernamentală, nonprofit, înființată pe 4 septembrie, 2006. Fiind membru al rețelei internaționale de 112 Camere de Comerț Americane din 99 de țări ale lumii, AmCham uneşte întreprinderile şi liderii de afaceri pentru a împărtăşi un scop comun de a aduce mai aproape spiritul întreprinzător şi culturile Moldovei şi a Statelor Unite ale Americii.

Actualmente, AmCham Moldova întruneşte în rândurile sale circa 64 membri, reprezentând un spectru divers al afacerilor, de la investitori străini mari, până la mici companii producătoare de bunuri şi prestatoare de servicii, care operează pe teritoriul Moldovei, precum şi diverse companii moldoveneşti care urmăresc stabilirea relațiilor comerciale cu Statele Unite ale Americii.

Camera de Comerț Americană din Moldova
(AmCham Moldova)

2009
GHIDUL PENTRU DEZVOLTAREA MEDIULUI ECONOMIC ŞI DE AFACERI DIN MOLDOVA

Camera de Comerț Americană din Moldova (AmCham Moldova)
clădirea Kentford, parter
bd. Ştefan cel Mare, 202
MD-2004, Chişinău
Republica Moldova
Tel.: (373 22) 211 781
Fax: (373 22) 211 782
E-mail: info@amcham.md
www.amcham.md

CUPRINS

DESPRE AMCHAM

CUPRINS		3
CAPITOLUL 1	INTRODUCERE	4
CAPITOLUL 2	ÎMBUNĂTĂȚIREA CLIMATULUI INVESTIȚIONAL	9
2 A	PROMOVAREA INVESTIȚIILOR LOCALE	10
2 B	PROMOVAREA INVESTIȚIILOR STRĂINE	11
2 C	IDENTIFICAREA SECTOARELOR STRATEGICE	14
CAPITOLUL 3	DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN ŞI REFORMA CODULUI MUNCII	16
CAPITOLUL 4	REFORMA AGRARĂ	21
CAPITOLUL 5	DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURII – SECTORUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ŞI COMUNICAȚIILOR (TIC)	23
CAPITOLUL 6	DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURII – SECTORUL ENERGETIC	26
CAPITOLUL 7	REFORMA COMERȚULUI	28
CAPITOLUL 8	REFORMA FISCALĂ	30
CAPITOLUL 9	COMBATEREA CORUPȚIEI	33
CAPITOLUL 10	CONCLUZIE	36
ANEXA 1	INIȚIATIVA DE COMPUTERIZARE A LOCUINȚELOR	38
ANEXA 2	AMENDAMENTE LA CODUL MUNCII	41
ANEXA 3	AMENDAMENTE LA CODUL FISCAL	46

1.

INTRODUCERE

Camera de Comerț Americană din Moldova consideră că Republica Moldova nu şi-a valorificat pe deplin potențialul său de creştere şi dezvoltare şi că, printr-o strategie revizuită orientată spre extinderea economiei şi sectorului privat, Moldova poate realiza o mare parte din potențialul său economic. Abilitatea Moldovei de a face față concurenței pe piața internațională, şi, în special, abilitatea sa de a concura cu vecinii regionali, reprezintă cea mai bună garanție a succesului nostru final, prosperității şi dezvoltării economice. În scopul comunicării viziunii noastre vis-a-vis de cea mai bună cale de urmat pentru Moldova, precum şi pentru a oferi susținere din partea comunității de afaceri conducerii țării în urmărirea continuă a acestor obiective, AmCham Moldova a elaborat **Ghidul 2009 pentru Dezvoltarea Mediului Economic şi de Afaceri din Moldova (2009 Roadmap for the Development of Moldova's Business and Economic Climate).** Intenția noastră nu este doar de a înainta Guvernului un şir de cerințe pentru a fi implementate întru îmbunătățirea mediului de afaceri, ci mai degrabă, să lansăm un dialog privind acțiunile pe care le putem întreprinde împreună în scopul îmbunătățirii condițiilor în Republica Moldova spre beneficiul tuturor.

Intenția noastră nu este doar de a înainta Guvernului un şir de cerințe pentru a fi implementate întru îmbunătățirea mediului de afaceri, ci mai degrabă, să lansăm un dialog privind acțiunile pe care le putem întreprinde împreună în scopul îmbunătățirii condițiilor în Republica Moldova spre beneficiul tuturor.

Considerăm că Moldova are potențialul de a atinge o creştere mai rapidă, o dezvoltare mai structurată şi un nivel mai bun de trai pentru o mai mare parte a populației.

Membrii şi administrația Camerei de Comerț Americane din Moldova consideră că sectorul privat se află într-o poziție temeinică pentru divizarea şi asumarea responsabilităților necesare în scopul proiectării direcției noastre viitoare, dar şi pentru preluarea unui rol de colaborare în vederea punerii în aplicare a unei strategiei de relansare economică elaborate în comun. Sectorul privat are potențialul de a atrage investiții noi în Moldova, de a introduce tehnologii şi practici noi, de a angaja şi instrui forța de muncă de pe piața locală şi de a asigura crearea valorilor economice şi financiare întru impulsionarea economiei naționale.

În primii trei ani de activitate, Camera de Comerț Americană din Moldova a devenit una dintre cele mai mari asociații de business din țară. Actualmente, AmCham Moldova întruneşte în rândurile sale mai mult de 70 de membri şi parteneri, acestea fiind întreprinderi mici şi mari, atât investiții străine, cât şi investiții moldoveneşti. Noi oferim asistență şi susținere membrilor noştri şi, deseori, reprezentăm interesele şi îngrijorările lor vis-a-vis de mediul general de afaceri. AmCham Moldova a demonstrat că poate fi partener de încredere în dialogul şi colaborarea cu sectorul public. Contribuind la elaborarea Programului Compact în cadrul Corporației Provocările Mileniului, am demonstrat că avem capacitatea de colaborare cu programele guvernamentale. AmCham oferă consultanță în cadrul procesului legislativ şi reprezintă interesele sectorului privat în cadrul Grupului de lucru pentru reglementarea activității de întreprinzător, precum şi în cadrul altor foruri. Totodată, AmCham a elaborat programe proprii, studii şi recomandări pentru a contribui la îmbunătățirea cadrului de reglementare a forței de muncă, dezvoltarea TIC, dezvoltarea comerțului şi dezvoltarea generală a businessului. Nu în ultimul rând, AmCham Moldova

implementează proiecte ce au drept scop promovarea activă în străinătate a produselor şi a oportunităţilor investiţionale moldoveneşti. AmCham, precum şi membrii noştri individuali, au organizat, de asemenea, un şir proiecte şi evenimente sociale, menite să contribuie la îmbunătăţirea generală a nivelului de trai al întregii populaţii. Astfel, noi împărtăşim un interes comun – cel de creştere economică şi socială a Moldovei - şi suntem dispuşi să ne unim eforturile cu sectorul public, sectorul privat şi societatea civilă în vederea implementării programelor noastre de interes comun întru îmbunătăţirea mediului de afaceri şi economic din Moldova. Esenţial este că suntem gata să împărtăşim povara transformării planurilor noastre în realitate.

Pe paginile următoare, Camera Americană de Comerţ a elaborat o serie de recomandări, care credem că ar ajuta Moldova să îşi dezvolte economia şi să ne îndrepte spre un viitor mai prosper. Recomandările reflectă activitatea membrilor noştri, experţilor interni, colaboratorilor noştri, precum şi a câtorva organizaţii partenere. Unele reprezintă recomandări mai vechi de program şi sunt, prin urmare, mai desfăşurate şi detaliate. Altele reprezintă concepte mai noi, care reflectă situaţia economică actuală şi noile realităţi ale potenţialului economic moldovenesc. Dezideratul nostru este ca aceste recomandări să devină un punct de plecare pentru viitoarea noastră colaborare şi sperăm că acestea vor fi discutate şi implementate în mod deschis pentru a deveni un set de scopuri şi obiective comune, care să fie promovate de un grup larg de parteneri, toţi având un interes comun: asigurarea unui viitor prosper pentru Moldova. Astfel, Camera de Comerţ Americană din Moldova îşi exprimă disponibilitatea pentru a contribui la activităţile de îmbunătăţire a climatului economic şi de afaceri din Republica Moldova.

SUMARUL RECOMANDĂRILOR

Membrii Camerei Americane de Comerţ au elaborat un set de recomandări, organizate în 10 categorii, care sunt rezumate aici. Procesul de colectare şi procesare a acestor recomandări a fost lansat în vara anului 2009 şi suntem deosebit de încurajaţi de faptul că unele recomandări formulate de noi deja se regăsesc în Planul de Stabilizare şi Relansare Economică a RM pe anii 2009-2010, publicat recent de către Guvern. Aceasta indică faptul că noi împărtăşim aceleaşi priorităţi, valori şi viziuni pe marginea vectorului recomandat de acţiune pentru a îmbunătăţi situaţia ţării.

În capitolele următoare se regăseşte fiecare recomandare, în detalii, cu explicaţii privind raţiunea ce stă la baza acestei recomandări, sugestii privind punerea ei în aplicare şi oferte privind modul în care Camera Americană de Comerţ poate contribui. Un sumar al recomandărilor noastre este prezentat în continuare:

ÎMBUNĂTĂŢIREA CLIMATULUI INVESTIŢIONAL: PROMOVAREA INVESTIŢIILOR LOCALE

- Implementarea planurilor de economii în bază de salariu
- Revizuirea şi îmbunătăţirea instrumentelor de finanţare a întreprinderilor mici şi mijlocii

ÎMBUNĂTĂȚIREA CLIMATULUI INVESTIȚIONAL: PROMOVAREA INVESTIȚIILOR STRĂINE

- Promovarea investițiilor ulterioare
- Oferirea facilităților fiscale pentru investițiile ulterioare
- Majorarea numărului Acordurilor pentru evitarea dublei impuneri
- Perfecționarea procesului de privatizare
- Optimizarea procedurilor ce țin de imigrare şi obținere de vize pentru investitorii străini
- Eliminarea restricțiilor privind dreptul de proprietate asupra terenurilor agricole
- Simplificarea procesului de convertire a terenurilor din agricole în alte destinații

ÎMBUNĂTĂȚIREA CLIMATULUI INVESTIȚIONAL: IDENTIFICAREA SECTOARELOR STRATEGICE

- Crearea unei agenții de stat pentru atragerea investițiilor
- Identificarea sectoarelor strategice pentru dezvoltare

DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN ŞI REFORMA CODULUI MUNCII

- Implementarea Inițiativei de Computerizare a Locuințelor
- Modernizarea programului de învățământ
- Îmbunătățirea condițiilor pentru învățători şi profesori
- Participarea mai activă în programele internaționale
- Recunoaşterea educației din străinătate
- Dezvoltarea instruirii post-universitare
- Instituționalizarea stagiilor
- Lansarea programelor pentru retenția profesioniştilor calificați
- Întoarcerea organizată a profesioniştilor moldoveni din străinătate
- Susținerea intereselor patronilor

REFORMA AGRARĂ

- Eliminarea restricțiilor privind dreptul de proprietate asupra terenurilor agricole
- Crearea cadrului legal care să favorizeze consolidarea agriculturii
- Stimularea implementării tehnologiilor care să sporească productivitatea
- Micşorarea TVA la produsele agricole
- Eliminarea restricțiilor la exportul de produse agricole

DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURII – SECTORUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ŞI COMUNICAȚIILOR (TIC)

- Dezvoltarea unui mediu TI sistematic
- Lansarea unui Birou de Credite
- Privatizarea cât mai curândă a companiei de stat Moldtelecom
- Acordarea accesului echitabil la infrastructura de stat
- Eliminarea limitei contractuale de 1 an pentru colocație
- Asigurarea accesului transfrontalier imediat pentru telecomunicațiile private

DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURII – SECTORUL ENERGETIC

- Dezvoltarea sectorului energetic
- Promovarea eficienței energetice

REFORMA COMERȚULUI

- Extinderea Sistemului General de Preferințe cu SUA în cadrul OMC
- Facilitarea obținerii certificărilor internaționale
- Recunoaşterea certificărilor internaționale
- Adoptarea politicilor care să stimuleze exportatorii de succes
- Privatizarea cât mai curândă a Air Moldova, Aeroportului Chişinău şi a Căilor Ferate din Moldova

REFORMA FISCALĂ

- Aprobarea unui Cod de procedură fiscală unificat
- Amendarea procesului de contestare fiscală
- Perfecționarea cadrului legislativ aferent impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător
- Revizuirea legislației privind TVA şi a aplicării acesteia
- Implementarea unor acțiuni legislative şi administrative eficiente în vederea reducerii evaziunii fiscale

COMBATEREA CORUPȚIEI

- Lansarea inițiativei naționale de combatere a corupției
- Consolidarea procesului judiciar
- Asigurarea răspunderii a funcționarilor publici
- Eliminarea oportunităților de corupție şi abuz de autoritate

CONCLUZIE

- Crearea unor grupuri de lucru pentru implementarea efortului de colaborare

2.

ÎMBUNĂTĂȚIREA CLIMATULUI INVESTIȚIONAL

A PROMOVAREA INVESTIȚIILOR LOCALE

Economia Moldovei are nevoie de fluxuri noi şi sporite de investiţii pentru stimularea dezvoltării producţiei autohtone, a serviciilor şi creşterii entităţilor economice. Anumite schimbări de politică, program, cît şi schimbări legislative ar putea îmbunătăţi climatul pentru astfel de investiţii şi ar servi drept imbold atât pentru investitorii autohtoni, cât şi pentru cei străini, să investească în Moldova sau să majoreze investiţiile existente.

În pofida sutelor de milioane de dolari care vin anual în Moldova în formă de remitenţe de peste hotare, moldovenii investesc numai o parte foarte mică din aceste venituri în viitorul propriei economii. În schimb, moldovenii consumă mai mult de 200% din venitul lor, lăsând Moldova practic totalmente dependentă de investiţiile străine ca sursă de creştere şi dezvoltare ulterioară. Fără economii interne semnificative, băncile şi instituţiile de creditare din Moldova pierd o sursă considerabilă şi importantă de fonduri din care să acorde împrumuturi agenţilor economici, care ar investi în viitoarea dezvoltare. Mai mult ca atât, majoritatea economiilor din Moldova sunt, după natura lor, de o durată extrem de scurtă, orientând, la rândul lor, băncile şi instituţiile de creditare spre credite pe termen scurt, cu un impact economic limitat în timp. Rezultatul acestui fenomen este că doar companiile cu acces la finanţare străină pot primi credite pe termen lung, la o dobândă competitivă. Republica Moldova ar trebui să creeze un cadru legal pentru implementarea programelor şi oferirea facilităţilor necesare pentru stimularea în masă a economiilor interne pe termen lung, în scopul generării unei surse de capital pentru investiţiile de durată.

Recomandare: Implementarea planurilor de economii în bază de salariu.
Noi trebuie să stabilim cadrul legal pentru programele de economii în bază de salariu, care să ofere facilităţi şi beneficii pentru angajaţi, angajatori şi instituţiile de creditare, ca o metodă de generare a economiilor domestice pe termen lung.

În continuare urmează un exemplu tipic de plan de economii care se practică în alte ţări: spre exemplu, angajaţii unei companii ar avea opţiunea de a contribui până la 10% din salariul lor lunar la un program de economii pe termen lung. Contribuţiile ar fi deduse din salariul angajatului pînă la impozitare şi defalcările obligatorii din salariu. Angajatorul, de asemenea, ar efectua o contribuţie suplimentară în valoare de 50% din contribuţia angajatului (până la 5% din salariu), calculată, la fel, înainte de impozitare şi defalcările salariale aferente. Economiile rezultate, fiind administrate de către băncile naţionale, ar genera dobândă şi ar creşte în timp, oferind angajatului o posibilitate de a efectua economii pe termen lung şi, în acelaşi timp, oferind băncii şi instituţiei de creditare o sursă de fonduri pentru creditarea pe termen lung. Planurile de economii sunt create în scopuri specifice, cum ar fi economiile pentru pensii sau studii. Angajatul îşi poate retrage banii din fondurile respective doar pentru scopurile specificate. În cazul în care fondurile sunt retrase pentru alte scopuri, atunci angajatul ar fi obligat să plătească cuantumul total al taxei datorat pe aceste contribuţii.

Un astfel de program în Republica Moldova ar oferi o sursă importantă de economii pe termen lung şi de resurse financiare pentru băncile locale. O aşa sursă de capital pe termen lung ar permite un nivel mai mare de creditare pentru întreprinderile locale şi ar accelera creşterea naţională şi dezvoltarea afacerilor. Adiţional, deoarece numai salariul oficial ar fi eligibil pentru participare în programele de economii, angajaţii ar avea un stimulent întru a lucra pentru angajatorii care plătesc salarii oficiale.

Mediul de afaceri din Moldova nu predispune la creşterea şi dezvoltarea întreprinderilor mici şi mijlocii. Majoritatea industriilor autohtone moldoveneşti sunt reprezentate de întreprinderi mici şi mijlocii, care în mod neapărat vor sta la baza creşterii economiei domestice. Cu toate acestea, politicile şi procedurile din multe sectoare generează mai multe restricții şi dificultăți întreprinderilor mici şi mijlocii, decât oferă sprijin şi asistență. Creditele acordate de bănci acestor întreprinderi sunt prea costisitoare şi implică proceduri administrative anevoioase, cât şi necesitatea posedării unor active considerabile. Efectul constă în faptul că am limitat considerabil dezvoltarea întreprinderilor noastre locale şi am sporit dependența noastră de capitalul străin pentru creşterea economică.

Recomandare: Revizuirea şi îmbunătățirea instrumentelor de finanțare a întreprinderilor mici şi mijlocii.
Recomandăm crearea unui fond special, administrat de băncile private şi instituțiile de creditare, destinat acordării susținerii pentru împrumuturile oferite la o dobândă redusă întreprinderilor autohtone mici şi mijlocii. În scopul asigurării unei finanțări pentru suplinirea acestui fond, recomandăm stabilirea unei taxe de lux de până la 5%, care urmează să fie aplicată pentru consumul bunurilor de lux. Veniturile generate de această taxă trebuie să fie alocate exclusiv pentru acordarea garanțiilor şi susținerii finanțării la cost redus a întreprinderilor locale mici şi mijlocii.

B PROMOVAREA INVESTIȚIILOR STRĂINE

În timp ce susținerea întreprinderilor mici şi mijlocii poate promova dezvoltarea economică internă şi independența Moldovei, investițiile străine directe reprezintă atît o sursă de bune-practici atât de necesare Moldovei, cît şi un potențial strategic de investiții de scară largă pentru dezvoltarea Moldovei. Cu toate acestea, eforturile actuale ale Moldovei de atragere a noilor investiții străine sunt mai slabe decât eforturile depuse în această direcție de către vecinii noştri, iar experiența investitorilor străini în Moldova este net inferioară nivelului satisfăcător, devenind un factor de descurajare pentru potențiali investitori. Țările vecine Moldovei promovează în mod activ investitorii strategici şi depun eforturi considerabile în scopul aducerii acestor investitori pe piețele lor. Moldova, dimpotrivă, nu are programe de mobilizare comparabile destinate atragerii noilor investitori. În plus, se pare că există puțină recunoaştere a faptului că noii investitori, înainte de a investi, vor comunica cu investitorii existenți despre experiența lor. Din păcate, investitorii străini sunt obişnuiți să treacă prin experiența barierelor administrative şi a întârzierilor, şi chiar atacurilor directe din partea autorităților, fapt care este observat de către potențialii investitori, astfel încât aceştia de multe ori aleg țările din regiune cu o atitudine mai prietenoasă vis-a-vis de investitori. În scopul schimbării acestor tendințe, Moldova ar trebui să creeze un mediu cu adevărat favorabil investitorului.

Recomandare: Promovarea investițiilor ulterioare.
În general, trebuie să fie recunoscut faptul că investițiile ulterioare ale unui investitor deja prezent în Republica Moldova şi familiarizat cu piața locală sunt mult mai uşor de atras decât de a atrage investitori noi, fără nici o experiență pe piață şi nici o afacere existentă cu care să partajeze cheltuielile administrative. Republica Moldova ar trebui să pună accentul pe succesul investitorilor existenți ca un stimulent pentru investitorii viitori şi ar trebui să mențină şi chiar să îmbunătățească facilitățile oferite investitorilor existenți în scopul re-investirii profiturilor şi capitalului nou în Moldova.

Recomandare: Oferirea facilităților fiscale pentru investițiile ulterioare.
Moldova ar trebui să mențină cota zero la impozitul pe venitul reinvestit şi ar trebui să restabilească perioadele de scutire fiscală de la 3 la 5 ani pentru companiile care îşi majorează capitalul statutar. Facilitățile suplimentare ar trebui să fie considerate pentru încurajarea re-investirii în Moldova.

Recomandare: Majorarea numărului Acordurilor pentru evitarea dublei impuneri.
Dubla impozitare majorează costul desfăşurării afacerii în Moldova şi contribuie la transformarea Republicii Moldova într-o destinație de investiții mai puțin atractivă pentru investitorii străini decât concurenții noştri regionali. Republica Moldova ar trebui să încheie tratate de evitare a dublei impozitări cu Statele Unite şi alte țări care sunt susceptibile de a investi şi au relații comerciale cu Republica Moldova.

Privatizările recente nu au fost coordonate sau organizate într-o strategie coerentă de privatizare. Întreprinderile au fost privatizate de la caz la caz, cu planificarea puțin aparentă să fie orientată spre dezvoltarea economică sau spre atragerea fondurilor. Procesul de privatizare a fost lipsit de transparență, având la bază proceduri neclare de licitație şi metode neclare de evaluare a întreprinderilor. Întreprinderile ne-strategice au fost vândute la un preț cu mult mai jos decât cel rezonabil al pieții, în timp ce întreprinderile din sectoarele strategice, care ar fi contribuit la dezvoltarea economică, au avut prețuri puternic exagerate față de prețurile reale regionale, prevenind intrarea investitorilor internaționali importanți cu un potențial de a efectua investiții şi experiență în modernizări.

Recomandare: Perfecționarea procesului de privatizare.
Printr-un proces restructurat de privatizare, Moldova are un potențial de atragere a partenerilor strategici cu capital investițional şi expertiză în sectoarele economiei care sunt critice pentru creştere şi dezvoltare, cum ar fi cele ale telecomunicațiilor, energiei şi transportului. Întreprinderile de stat din industriile strategice ar trebui să fie privatizate cu oferirea facilităților fiscale şi reduceri de preț în vederea atragerii investitorilor cu expertiză necesară în vederea modernizării sectorului şi care sunt dispuşi să-şi asume responsabilitatea continuării investițiilor în această afacere şi sector. O prioritate mai mare ar trebui să fie acordată experienței şi continuării investițiilor decât câştigului imediat monetar pentru bugetul de stat. Beneficiile pe termen mediu şi lung, pe care le va obține Moldova de la astfel de investitori strategici, vor depăşi cu mult beneficiile unui preț curent de privatizare fiind nesemnificativ mai bun.

Dimpotrivă, Moldova poate mobiliza capital esențial printr-un proces organizat de privatizare al activelor ne-strategice prin intermediul unei comunicări mai bune cu comunitatea investițională privind privatizările viitoare şi mai multă transparență în procesul de desfăşurare a licitațiilor.

Astăzi, reprezentanții investitorilor străini se confruntă cu proceduri împovărătoare la obținerea vizei, care implică vizite multiple la diferite birouri guvernamentale şi în mod frecvent necesită vizite repetate şi re-depuneri de documente la solicitarea personalului administrativ, care în mod individual interpretează cerințele de aplicare sau solicită documente şi proceduri suplimentare. Aceasta este o prezentare proastă a Moldovei față de investitorii străini, cărora Republica Moldova doreşte să le ofere un suport în dezvoltarea lor economică şi de afaceri.

Recomandare: Optimizarea procedurilor ce țin de imigrare şi obținere de vize pentru investitorii străini.
Republica Moldova ar putea îmbunătăți experiența investitorilor străini şi, în acelaşi timp, ar putea reduce costurile administrative şi povara aferentă prin trecere la o procedură on-line pentru depunerea cererilor şi procedurile de reînnoire a vizei, permiselor de şedere şi permiselor de muncă pentru investitorii străini. Setul complet de documente de aplicare trebuie să fie plasat on-line cu instrucțiuni clare vis-a-vis de procedura de completare a acestuia. Formularele trebuie să fie completate şi depuse on-line la un birou unic guvernamental, care poartă responsabilitatea pentru distribuirea ulterioară a datelor aplicantului către agențiile corespunzătoare. În cele din urmă, solicitantul ar trebui să ridice viza şi permisele printr-o singură vizită personală la un birou unic guvernamental, într-un interval de timp programat, pentru finalizarea procedurii de aplicare. Nici un document sau procedură suplimentară nu trebuie să fie solicitate în mod individual de către agențiile guvernamentale.
Adițional, Moldova trebuie să elibereze permise de şedere pentru o perioadă de până la 5 ani rezidenților pe termen lung din Moldova în scopul eliminării procesului repetitiv anual de reînnoire.

Restricția existentă privind dreptul de proprietate asupra pământului limitează posibilitatea investitorilor străini să investească în Moldova şi creează oportunități semnificative şi frecvente pentru moldovenii neoneşti să profite în mod neloial de poziția lor de proprietar de teren. În plus, companiile străine agricole au capacitatea financiară, cunoştințe şi tehnologii pentru dezvoltarea sectorului agricol şi pentru generarea creşterii imediate a producției, prelucrării şi exporturilor atât de mult dorite. Restricționarea dreptului de proprietate pentru persoanele străine asupra terenurilor agricole limitează potențialul acestor investiții şi afectează în mod semnificativ interesul acelor investitori care dispun de o capacitate financiară şi tehnologică majoră.

Recomandare: Eliminarea restricțiilor privind dreptul de proprietate asupra terenurilor agricole.
Restricția privind dreptul de proprietate a întreprinderilor străine asupra terenurilor agricole trebuie să fie anulată, în special în cazurile în care noii proprietari străini sunt dispuşi să facă investiții sau ameliorări imediate ale infrastructurii sau productivității.

În multe cazuri, investitorii străini, în vederea dezvoltării afacerilor şi industriei lor, caută terenuri care pot fi transformate din terenuri agricole în industriale ca o modalitate de susținere a afacerii lor. Procedurile şi practicile existente sunt lungi, greoaie şi deseori descurajează dezvoltarea economică.

Recomandare: Simplificarea procesului de convertire a terenurilor din agricole în alte destinații.
Legea ar trebui să stabilească un interval maxim de timp până la 90 zile pentru procesul de conversie a terenurilor agricole în cele de utilizare comercială şi să autorizeze o singură agenție guvernamentală responsabilă pentru întreaga procedură. Această revizuire juridică este importantă mai ales în cazurile în care un investitor planifică o investiție imediată pentru ameliorarea terenurilor.

C IDENTIFICAREA SECTOARELOR STRATEGICE

Câteva sectoare ale economiei pot fi considerate strategice în vederea dezvoltării economice ulterioare. Unele sunt legate de infrastructură, care, dacă ar fi îmbunătățite, ar permite o creştere şi dezvoltare economică accelerată a întreprinderilor adiacente. Aşa industrii, cum ar fi telecomunicațiile, transportul şi energetica sunt catalizatori ai dezvoltării economice, astfel modernizarea lor, îmbunătățirea şi reducerile de costuri aferente va permite dezvoltarea economică mai rapidă pentru toate sectoarele de afaceri.

În plus, există câteva sectoare în care Republica Moldova îşi propune să devină competitivă pe plan internațional, ca parte a strategiei sale economice pe termen lung, şi, pentru dezvoltarea cărora Moldova, prin urmare, trebuie, să depună un efort deosebit. Opinia AmCham Moldova este că aceste sectoare includ dezvoltarea de software, TIC, serviciile financiare, consultanța tehnică, producerea şi agricultura de înaltă valoare, şi sectoarele care atrag tehnologii ce majorează productivitatea populației noastre. Multe țări din regiune au drept țintă aceleaşi sectoare şi sunt concurenții noştri puternici pentru investițiile străine. Aceşti concurenți regionali recrutează, în mod activ investitorii mari şi strategici, oferind terenuri, spatii de birouri, perioade de scutiri fiscale şi alte stimulente. Moldova ar trebui să elaboreze o politică oficială de dezvoltare a acestor sectoare strategice şi de oferire a facilităților similare investitorilor, care pot îmbunătăți competitivitatea internațională a Republicii Moldova în aceste industrii.

Recomandare: Crearea unei agenții de stat pentru atragerea investițiilor.
Moldova ar trebui să creeze o agenție guvernamentală cu sarcini specifice de atragere a noilor investiții în Moldova şi protejare a intereselor investitorilor deja existenți. Această agenție ar trebui să dispună de un buget care ar permite călătoriile în străinătate în vederea recrutării potențialilor investitori, de autoritate pentru a oferi facilități şi concesii investitorilor strategici noi, de sprijinul Parlamentului pentru îndeplinirea acestor promisiuni şi de o influență corespunzătoare în justiție şi guvern în vederea protejării investițiilor, odată ce acestea sunt stabilite.

Recomandare: Identificarea sectoarelor strategice pentru dezvoltare.
În scopul accelerării dezvoltării acestor sectoare, care vor contribui la dezvoltarea pe termen lung a Moldovei, guvernul trebuie să urmeze o politică de atragere agresivă a noilor investiții în tehnologii şi dezvoltarea acestor sectoare şi trebuie să ofere stimulente puternice pentru atragerea acestor investiții.

După cum a fost menționat mai sus, AmCham consideră că, printre sectoare strategice ar trebui să fie acelea care vor acționa ca un catalizator pentru dezvoltarea economică, oferind posibilitate altor afaceri să se dezvolte mai rapid şi mai eficient. Printre acestea se numără:

- Telecomunicațiile
- Transportul aerian, terestru şi maritim
- Generarea energiei, în mod special din resursele regenerabile.

Adițional, propunem ca Moldova să se axeze asupra următoarelor domenii:

- Dezvoltarea de software
- TIC
- Servicii financiare
- Consultanță tehnică

- Prelucrarea şi producerea de valoare înaltă
- Agricultura de valoare înaltă.

Exemple de astfel de stimulente pe care concurenții noştri regionali le-au folosit pentru atragerea investitorilor strategici includ:

- Titlul de proprietate asupra terenurilor
- Contracte de chirie pe termen lung a terenurilor şi clădirilor la rate preferențiale
- Facilități fiscale, cum ar fi oferirea unei scutiri de până la 10 ani de la plata TVA, a impozitelor pe profit/salariu
- Scutirea de TVA la import a echipamentului tehnologic
- Credite la o dobândă redusă, şi
- Alte stimulente aferente comerțului şi investițiilor.

Pentru a fi competitivă în atragerea unor investitori noi de valoare, Republica Moldova trebuie să dezvolte un potențial de oferire a unui set similar de stimulente semnificative pentru investitori strategici.

3.

DEZVOLTAREA CAPITALULUI UMAN ŞI REFORMA CODULUI MUNCII

Densitatea relativ mică a populației Moldovei este deseori menționată ca unul dintre neajunsurile şi dezavantajele de investire în Moldova şi unul dintre obstacolele creşterii economice pe termen lung. Cu toate acestea, există țări care şi-au dezvoltat economii extrem de puternice, având o populație relativ mică. Elveția, Luxemburg, Belgia şi Olanda sunt toate exemple de țări cu populație mică, care şi-au dezvoltat o economie puternică. Irlanda şi Țările Baltice sunt exemple de țări cu o densitate a populației similară, care, mai recent, au ajuns în poziții de lideri regionali. Aceste istorii de succes au o caracteristică comună importantă: toate au ştiut cum să maximizeze productivitatea economică a întregii populații. O atare sporire a productivității poate fi realizată prin investiții în tehnologii şi instruirea populației.

Actualmente, Republica Moldova are una dintre cele mai scăzute rate de penetrare a calculatorului din Europa. Mulți dintre elevii noştri ajung în licee, ba chiar la nivel universitar, fără să fi lucrat vreodată la un calculator modern sau neavând chiar cunoştințe de bază de lucru la calculator. Liceele şi universitățile, prin urmare, sunt nevoite să predea cele mai de bază abilități de lucru cu computerul, în loc să învețe funcții mai avansate şi mai productive ale calculatorului. Pentru a deveni eficientă într-o Europă modernă, populația Moldovei trebuie să devină mai abilitată în ce priveşte lucrul cu computerul. Cu toate acestea, la fel ca în multe țări cu economii în curs de dezvoltare, majoritatea populației Moldovei nu îşi poate permite să procure calculatoare acasă.

Recomandare: Implementarea Inițiativei de Computerizare a Locuințelor.
Mai multe state europene au implementat programe guvernamentale menite să sporească penetrarea calculatorului în țară şi să îmbunătățească abilitățile informatice de ansamblu ale populației. Astfel de programe au fost pentru prima dată aplicate în 1998 în cadrul Inițiativei Computerizării Locuințelor (Home Computing Initiative) în Suedia, fiind elaborate şi promovate de către sindicatele de la uzina Volvo. Companiilor suedeze li s-au oferit diferite facilități la achiziționarea calculatoarelor pentru gospodăriile angajaților lor. În 1997, înainte de punerea în aplicare a programului, penetrarea calculatorului în Suedia a fost de 40%. Până în 2001, penetrarea calculatorului a crescut la mai mult de 80% şi este în prezent peste 90%, Suedia având cea mai mare rată de penetrare a computerului din lume şi o populație care este cea mai avansată din punct de vedere tehnologic şi cu cele mai dezvoltate abilități de lucru cu computerul. De atunci, Marea Britanie, Franța, Spania, România, Lituania, Estonia şi alte câteva țări europene au implementat programe similare cu diferit grad de succes, în funcție de modelul programului implementat.

AmCham Moldova consideră că Moldova ar trebui să pună în aplicare o Inițiativă de Computerizare a Locuințelor similară. Credem că aceasta poate să contribuie semnificativ la majorarea gradului de penetrare a calculatorului în Moldova şi la dezvoltarea unei populații, care să fie mai familiarizată cu lucrul la calculator şi gata pentru a fi productivă într-o economie modernă.

În Anexa 1 este prezentată Inițiativa de Computerizare a Locuințelor elaborată de către AmCham Moldova.

Actualmente, programul de studii şi condițiile din liceele şi universitățile din Moldova nu sunt adecvate pentru pregătirea studenților de a fi angajați în industrii moderne. Curriculum-ul este depăşit şi duce lipsa de resurse, programe moderne, precum şi colaborare şi schimburi internaționale. Învățătorii şi profesorii noştri sunt plătiți şi instruiți insuficient şi frecvent acceptă plăți de la studenți în schimbul notelor de trecere. În aceste condiții, este imposibil ca Moldova să dezvolte tineri profesionişti, care să fie capabili să conducă economia Moldovei spre un viitor progresiv.

Recomandare: Modernizarea programului de învățământ.
Ministerul Educației trebuie să colaboreze cu sectorul privat, în scopul modernizării programului de studii pentru cele mai importante facultăți universitare, colegii şi alte instituții educaționale profesioniste, şi să pună accentul pe cunoştințe şi aptitudini practice, care sunt relevante locurilor moderne de muncă. Sectorul privat, în calitate de angajator al absolvenților facultăților din Moldova, este într-o poziție temeinică de a consulta cu privire la abilitățile şi cunoştințele necesare tinerilor noştri profesionişti pentru a fi competitivi în economia de astăzi. Credem că o colaborare în vederea actualizării programului de studii din şcoli ar duce la obținerea unor absolvenți mai competitivi şi ar stabili o comunicare foarte valoroasă dintre sistemul educțional şi sectorul privat.

Recomandare: Îmbunătățirea condițiilor pentru învățători şi profesori.
Învățătorii şi profesorii universitari ar trebui să aibă abilități şi instruirea adecvată pentru a preda tineretului nostru. Învățătorii, profesorii şi asociațiile profesionale ale cadrelor didactice ar trebui să preia inițiativa de eliminare a plăților pentru note din sistemul de educație şi să promoveze integritatea profesiei, în calitate de cei care contribuie la dezvoltarea tineretului Republicii Moldova.

Recomandare: Participarea mai activă în programele internaționale.
Universitățile din Moldova trebuie să dezvolte programele sale de cooperare şi schimb cu universitățile străine, în scopul sporirii schimbului de cunoştințe şi practici moderne. Moldova trebuie să ofere stimulente universităților străine pentru a-şi deschide campusuri locale în Republica Moldova. Noi ar trebui să majorăm numărul de invitații adresate profesorilor străini ca să vină şi să țină cursuri în Moldova, pentru a reduce numărul mare de studenți care caută să facă studii în străinătate. Moldova ar trebui să stabilească parteneriate strategice cu universitățile străine, care au programe puternice pentru acele facultăți pe care Republica Moldova ar dori să le dezvolte, dar pentru care universitățile locale nu pot oferi în prezent mijloace financiare. Moldova ar trebui să mărească numărul de programe educaționale online şi cursuri de învățământ la distanță, care să fie recunoscute în cadrul sistemelor de creditare universitare.

Recomandare: Recunoaşterea educației din străinătate.
Astăzi, elevii din Moldova, care studiază în străinătate, nu sunt recompensați, ci mai degrabă sunt pedepsiți pentru că educația pe care o primesc în străinătate este rareori recunoscută de către sistemul de învățământ din Moldova. Cu toate acestea, studiile primite în străinătate pot aduce idei, metode şi informații noi despre ultimele progrese făcute în întreaga lume în toate domeniile academice. Republica Moldova ar trebui mai degrabă să-i remunereze pe acei studenți care vin cu aceste studii înapoi în Moldova, decât să-i pedepsească prin refuzul de a recunoaşte valoarea studiilor căpătate în străinătate. Moldova ar trebui să-şi mărească gradul de recunoaştere a programelor educaționale străine de înaltă calitate şi să faciliteze acreditarea cursurilor frecventate din străinătate.

Întru menținerea nivelului înalt de competitivitate în orice domeniu, sunt necesare instruirea continuă şi dezvoltarea abilităților - o capacitate pe care Moldova încă nu a pus-o la punct. Asociațiile profesionale şi organismele de certificare recunoscute la nivel internațional sunt disponibile pentru a asista profesioniştii din Moldova să obțină informații de ultima oră în domeniile lor de expertiză şi să fie la curent cu cele mai importante evenimente. În aşa mod, Moldova va ajunge şi se va menține printre liderii industriilor, ce vor sta la baza economiei pe care noi am dori s-o dezvoltăm.

Recomandare: Dezvoltarea instruirii post-universitare.
Republica Moldova trebuie să dezvolte o strategie națională pentru instruirea post-universitară a populației sale. Actualmente, multe companii deja investesc în învățământul post-universitar al angajaților săi, ceea ce a devenit o sursă importantă de educație modernă în Moldova. Astfel de instruire sponsorizată de către angajatori trebuie să fie încurajată prin programe de stimulare, revizuirea aferenta a Codului Fiscal, suport tehnic şi financiar şi alte recompense pentru acele companii care obțin certificare recunoscută pentru angajații lor.

Recomandare: Instituționalizarea stagiilor.
Multe companii invită studenți la stagiere în ultimii lor ani de învățământ universitar. Astfel de stagii formează o bază importantă pentru tinerii profesioniști pentru a-şi câştiga prima lor experiență profesională şi a începe instruirea şi învățământul lor post-universitar. Programele de stagii trebuie să fie încurajate şi companiile care oferă programe valoroase de stagiu trebuie să fie recompensate. În plus, stagiile ar trebui să fie reflectate în carnete de muncă ale tinerilor profesioniști şi recunoscute pentru experiența pe care o oferă.

Este bine înțeles faptul că Moldova îşi pierde rapid mulți dintre cei mai buni şi mai străluciți tineri profesioniști, care emigrează în alte țări în căutare de salarii mai mari şi de oportunități mai bune. Companiile care activează în Republica Moldova tot mai mult înțeleg că, în scopul de a-i reține pe cei mai calificați profesioniști, acestea trebuie să ofere salarii competitive cu cele din Europa de Vest si America de Nord. Salariile în Moldova vor continua să crească pe măsură ce economia se dezvoltă. Cu toate acestea, adesea, salariul nu este unicul lucru care motivează tinerii moldoveni să emigreze. Problema nu ține doar de bani, dar, de asemenea, de un interes general în oportunități pentru viitor, de dezvoltare personală şi profesională, precum şi posibilitatea de a ridica o familie într-un mediu adecvat. AmCham Moldova consideră că crearea oportunităților şi posibilității de a întreține o familie sunt cel puțin la fel de importante pentru profesioniştii noştri tineri ca şi valoarea monetară a salariului acordat. Noi credem că implementarea majorității recomandărilor noastre va constitui paşi semnificativi spre retenția profesioniştilor noştri tineri şi motivarea multora dintre cei care deja au plecat de a reveni în țară.

Recomandare: Lansarea programelor pentru retenția profesioniştilor calificați.
În scopul stopării exodului forței de muncă calificată din Moldova şi retenției majorității profesioniştilor noştri tineri cei mai buni, noi trebuie să ne concentrăm asupra îmbunătățirii nivelului de trai în Moldova şi creării speranței pentru tânăra generație în oportunități de dezvoltare şi susținere a familiilor lor. Acestea includ:

- Susținerea dezvoltării şi finanțării întreprinderilor mici şi mijlocii;
- Îmbunătățirea legislației bancare pentru susținerea creditării pe termen lung pentru credite ipotecare, astfel încât tinerii din Moldova să poată cumpăra case pentru familiile lor;
- Îmbunătățirea sistemului de învățământ, astfel încât copiii generației noastre de profesioniști tineri să aibă o educație decentă şi speranță de prosperitate în propriile lor vieți;
- Combaterea corupției, care favorizează o foarte mică parte a populației, lăsând foarte puține oportunități pentru acei moldoveni, care nu au " relații politice".

Recomandare: Întoarcerea organizată a profesioniştilor moldoveni din străinătate.
Exista mulți moldoveni cu abilități tehnice şi manageriale de înaltă performanță, ce locuiesc în străinătate. Mulți dintre aceştia, cu puternice legături de familie aici, ar putea fi convinşi să se întoarcă în Moldova în cazul în care li s-ar oferi o poziție relevantă într-o companie solidă sau o poziție de consultant în unul din proiectele guvernului sau ONG-uri. Multe companii şi organizații internaționale în Moldova au deja posibilitatea de a plăti salarii competitive celor oferite în țările occidentale. Noi ar trebui să lansăm o campanie publicitară de informare pentru aceste poziții pentru profesioniştii din Moldova care trăiesc în străinătate ca un stimulent pentru a reveni în Moldova.

Deseori, este foarte uşor de a lua o decizie în favoarea unei cauze sociale şi în defavoarea intereselor sectorului privat. Aceste decizii individuale adesea consolează conştiința noastră şi câştigă admirația populației. Totuşi, cumulativ, acestea slăbesc sectorul privat şi fac întreprinderile moldoveneşti mai puțin competitive la nivel internațional. Patronii din sectorul privat asigură majoritatea salariilor şi beneficiilor populației din Moldova şi finanțează un număr tot mai mare de traininguri profesioniste şi programe educaționale. Se recomandă, totuşi, luarea unor decizii şi în susținerea sectorului privat, pentru a permite afacerilor să crească dacă se doreşte ca şi aceste salarii, beneficii şi posibilități de instruire să sporească proporțional.

Recomandare: Susținerea intereselor patronilor.
Noi ar trebui să revizuim legislația muncii pentru a crea un echilibru mai echitabil al intereselor.

- Eliminarea practicii de plata imediată a compensării angajatului în cadrul litigiilor de muncă după numai primul nivel de examinare în instanța de judecată şi acordarea angajatorului protecției pe parcursul întregului proces judiciar, inclusiv apel şi recurs;
- Crearea legislației mai echilibrate vis-a-vis de încheierea relațiilor de muncă cu angajați neeficienți sau periculoşi, întru a permite companiilor să îmbunătățească mai uşor eficiența şi eficacitatea acestora;
- Modificarea legislației referitoare la demisia angajatului în vederea solicitării unei notificări mai timpurii a angajatorului în scopul acordării companiilor perioadei necesare de timp pentru completarea postului vacant, şi pentru eliminarea posibilității angajatului de a retrage cererea de demisie timp de până la 2 săptămâni după depunerea acesteia;
- Reducerea termenului de protecție sub aspect de neconcediere pentru mamele ce îngrijesc copii de la 6 ani până la 2 ani.

O listă mai completă a modificărilor recomandate la Codul Muncii este inclusă în Anexa 2.

4.

REFORMA AGRARĂ

Pe termen mediu şi lung, produsele agricole de înaltă valoare au un potenţial să rămână o parte semnificativă şi stabilă a pieţei moldoveneşti de export, precum şi să crească în vederea înlocuirii remitenţelor ca sursă principală de venit pentru Moldova. Moldova trebuie să întreprindă paşi îndrăzneţi în vederea încurajării creşterii şi dezvoltării agriculturii de înaltă valoare care va avea un potenţial de investire în tehnologii moderne şi capacitatea de a corespunde standardelor internaţionale pentru produsele agricole.

Recomandare: Eliminarea restricţiilor privind dreptul de proprietate asupra terenurilor agricole.
Restricţia pentru întreprinderile străine de a achiziţiona terenuri cu destinaţie agricolă trebuie să fie anulată, în special în cazurile în care noii proprietari străini vor face investiţii imediate întru a îmbunătăţi infrastructura şi a spori poductivitatea. (Referinţă la paragraful cu privire la îmbunătăţirea investiţiilor străine.)

Recomandare: Crearea cadrului legal care să favorizeze consolidarea agriculturii.
Este recomandabilă crearea unui cadru legal care va favoriza consolidarea producerii agricole. Producerea pe scară largă şi reducerea aferentă a costurilor, vor face produsul agricol moldovenesc mai competitiv pe pieţele naţionale şi cele internaţionale. În plus, producătorii de scară largă vor obţine mai simplu certificatele internaţionale pentru export şi vor avea potenţial pentru a mări în mod considerabil totalul exporturilor Republicii Moldova.

Recomandare: Stimularea implementării tehnologiilor care să sporească productivitatea.
Moldova urmează să stimuleze aplicarea tehnologiilor agricole, cum ar fi irigarea, care vor spori randamentul productivităţii şi vor proteja Moldova de secete şi schimbări legate de climă.

Rusia, Ucraina, România şi multe alte ţări din regiune acordă subvenţii financiare şi aplică TVA la rată redusă în cadrul sectorului agricol, oferind producătorilor avantaje considerabile în comparaţie cu producătorii moldoveni.

Recomandare: Micşorarea TVA la produsele agricole.
Moldova ar trebui să reducă rata TVA la produsele agricole la nivelul ratelor din alte ţări din regiune, în scopul asigurării producătorilor moldoveni unui nivel al costurilor de producere competitiv pe plan internaţional.

Agricultura are potenţialul de a mări exporturile Republicii Moldova în mod considerabil în termen scurt, reducând astfel dependenţa Moldovei de remitenţe ca sursă primară de intrări de capital. Totodată, există un spectru larg de acţiuni ce pot fi întreprinse în domeniul relaţiilor comerciale întru facilitarea creşterii volumului exporturilor produselor agricole moldoveneşti.

Recomandare: Eliminarea restricţiilor la exportul de produse agricole.
Moldova ar trebui să elimine toate restricţiile la export pentru a maximiza totalul exporturilor. Nici un produs nu ar trebui să fie interzis şi toate restricţiile impuse exportatorilor ar trebui să fie înlăturate pentru a permite accesul deplin şi liber la piaţa de exporturi.

5.

DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURII –

SECTORUL TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI COMUNICAȚIILOR (TIC)

Sectorul Tehnologiilor Informaționale şi Comunicațiilor (TIC) din Moldova trebuie să fie definit ca fiind un sector strategic pentru dezvoltarea economică a Moldovei. Acest sector generează beneficii economice Moldovei prin mai multe aspecte.

Serviciile din domeniul TIC, cum ar fi telecomunicațiile şi dezvoltarea electronică, reprezintă forme de infrastructură cu rol de catalizator economic şi permit creşterea mai rapidă şi dezvoltarea tuturor sectoarelor economice. Actualmente, mai puțin de 20% din populația Moldovei locuieşte în Chişinău, însă mai mult de 80% din economia Moldovei este stabilită în capitală. Serviciile îmbunătățite în domeniul telecomunicațiilor, în mod special în regiunile din Moldova, vor favoriza creşterea economică extensivă şi vor contribui la mobilizarea economică a majorității vaste a populației Moldovei. Îmbunătățirea şi extinderea infrastructurii de TI din Moldova trebuie să fie o prioritate superioară, fiind, cum s-a mai menționat, un catalizator pentru dezvoltarea economică din toate industriile şi sectoarele Moldovei.

Adițional, sectorul TIC de sine stătător are potențialul de generare a unei creşteri economice importante. Dezvoltarea de software, consultanța tehnică şi serviciile online sunt toate industrii cu randament înalt, în cadrul cărora Republica Moldova are premize pentru a deveni competitivă pe plan internațional şi care mai conțin în sine un potențial de creştere aproape nelimitat. Cel mai important este că multe servicii TIC pot fi exportate fără restricții, fără a fi înregistrate costuri ridicate pentru transport sau bariere administrative ce țin de eliberarea vizelor. Moldova trebuie să tindă spre investiții sporite şi dezvoltarea domeniului serviciilor TIC. Facilitățile semnificative oferite pentru dezvoltarea şi creşterea acestui domeniu trebuie să continue şi să fie consolidate.

Recomandare: Dezvoltarea unui mediu TI sistematic.
Astăzi, numărul de proceduri administrative, întârzieri, precum şi oportunități de abuzuri administrative duc împreună la un cost semnificativ şi nemăsurabil de desfăşurare a businessului în Moldova. Procedurile online oferă beneficii multiple, inclusiv sporirea vitezei cu care întreprinderile şi industriile se pot dezvolta, reducând barierele şi dificultățile administrative, reducând numărul de vizite personale necesare pentru executarea majorității activităților aferente, mărind eficiența oficiilor publice şi guvernamentale, reducând costurile administrative şi reducând potențialul de corupție. Moldova trebuie să creeze un plan pentru „eDezvoltarea" sistemică, cu stabilirea unor intervale de timp şi termene limită stricte pentru punere în aplicare. În mod specific:

- Toate procedurile de aplicare şi de completare a documentelor guvernamentale şi publice trebuie să fie trecute on-line, toate documentele şi formularele necesare fiind de asemenea plasate on-line;
- Toate deciziile instanței de judecată trebuie să fie făcute publice şi publicate on-line;
- Toate formularele aferente impozitelor, taxelor şi activității de muncă trebuie să fie trecute în format electronic, cu posibilitatea completării on-line. Toate comentariile, corectările şi pretențiile auditorilor trebuie să fie, în mod similar, înregistrate şi prezentate în format electronic, precum şi afişate on-line, astfel încât să fie revizuite de către organele independente de control;
- Accesul liber trebuie să fie acordat la registrele de stat pentru persoanele juridice, cu acces complet la informațiile neconfidențiale şi acces limitat la informații suplimentare, atunci când este acordată permisiunea. Printre beneficiile unui astfel de acces ar fi facilitarea dezvoltării unui Birou de Credite pentru îmbunătățirea pieților de împrumut şi de credit;
- Toate examenele universitate trebuie să fie administrate on-line cu scor electronic de notare în termen de 5 ani.

Recomandare: Lansarea unui Birou de Credite.
Unul din obstacolele primare în calea creşterii economice a Republicii Moldova este dezvoltarea slaba a pieţelor noastre de capital, inaccesibilitatea şi costul ridicat al creditelor bancare. Moldova are nevoie de un Birou de Credite central de încredere.

Un volum esenţial de investiţii private este disponibil de a fi orientat spre infrastructura TIC, cu potenţialul de a servi drept catalizator pentru dezvoltarea economică. Cu toate acestea, investiţiile private în telecomunicaţii competitive şi în infrastructura TIC sunt sistematic blocate în detrimentul întregii economii moldoveneşti. În timp ce telecomunicaţiile au fost nominal liberalizate în 2004, în realitate, sectorul rămâne închis şi controlat. Republica Moldova trebuie să ia măsuri concrete pentru a lansa liberalizarea reală a pieţei şi deschiderea completă a sectorului spre dezvoltare. In mod special:

Recomandare: Privatizarea cât mai curândă a companiei de stat Moldtelecom.
Deţinerea în posesia statului a companiei Moldtelecom generează unul dintre cele mai mari conflicte de interese pentru dezvoltarea economiei Moldovei. Interesul guvernului în veniturile companiei Moldtelecom deseori este superior raţionamentului dezvoltării sporite a TIC, care ar permite dezvoltarea economică de anvergură în întreaga ţară.

Recomandare: Acordarea accesului echitabil la infrastructura de stat.
Accesul şi stabilirea preţurilor pentru colocaţia şi chiria infrastructurii de stat este în prezent controlată de către operatorii de stat de telecomunicaţii, care utilizează autoritatea lor pentru suprimarea dezvoltării pieţei şi subvenţionarea propriilor afaceri nerentabile. Accesul şi formarea preţurilor la această infrastructură ar trebui să fie controlate de către autoritatea publică de reglementare. Cererile de acces la infrastructură ar trebui să fie revizuite în termen de 30 zile, cu toate refuzurile supuse unei revizuiri independente.

Recomandare: Eliminarea limitei contractuale de 1 an pentru colocaţie.
Construirea infrastructurii telecomunicaţiilor este o investiţie pe termen lung. Incapacitatea investitorilor de a fixa costurile lor pentru mai mult de 1 an, la un moment dat, adaugă o doză semnificativă de risc suplimentar şi incertitudine pentru investiţii.

Recomandare: Asigurarea accesului transfrontalier imediat pentru telecomunicaţiile private.
Actualmente, monopolul companiei Moldtelecom asupra buclei de interconectare pe bază de fibră optică peste frontiera Republicii Moldova generează un deficit semnificativ de telecomunicaţii şi capacităţi de Internet spre lumea exterioară şi menţine costuri de telecomunicaţii pe piaţa internă semnificativ mai înalte decât cele din Europa. În unele cazuri, cum ar fi Internet de banda largă şi transport de date costurile sunt cu 800% mai mari decât costurile de pe piaţă în România şi în alte regiuni. Aceste costuri sunt prohibitiv de mari şi au avut un impact negativ asupra dezvoltării afacerilor, în special în afara Chişinăului.

6.

DEZVOLTAREA INFRASTRUCTURII –

SECTORUL ENERGETIC

Sectorul energetic din Moldova trebuie să fie definit ca fiind un sector strategic pentru dezvoltarea economică a Moldovei.

Dependența Moldovei de sursele străine de energie este un neajuns şi pericol care este împărtăşit de întreaga regiune. Sunt necesare întreprinderea unor măsuri dinamice orientate spre sporirea eficienței energetice şi începerea dezvoltării surselor de energie regenerabilă, printre care: oferirea de recompense şi facilități pentru investițiile în eficiența energetică. Nu în ultimul rând, liberalizarea sectorului energetic ar permite dezvoltarea surselor locale de energie şi resurselor regenerabile.

Recomandare: Dezvoltarea sectorului energetic.
Moldova urmează să privatizeze întreprinderile de generare a energiei pentru a permite penetrarea investițiilor private în acest sector. Investițiile sectorului privat se pot acumula în vederea dezvoltării generării domestice a unei porțiuni semnificative a necesităților de energie ale Moldovei. În particular:

- Privatizarea sectorului de generare a energiei pentru a permite penetrarea investițiilor private;
- Acordarea facilităților fiscale şi a subsidiilor pentru investițiile în energia regenerabilă;
- Mărirea numărului interconexiunilor energetice transfrontaliere în scopul măririi eficienței rețelelor şi reducerii dependenței noastre de un număr limitat de puncte de interconectare străine;
- Solicitarea ca distribuitorii energiei electrice să semneze acorduri de achiziții pe termen lung şi să plătească prime la prețurile pentru energia produsă local din surse de energie regenerabilă. Prime similare se plătesc în majoritatea țărilor UE, ceea ce a stimulat investirea masivă şi dezvoltarea energiei regenerabile domestice în baza recomandărilor UE.

Recomandare: Promovarea eficienței energetice.
Deoarece costul energiei continuă să crească, eficiența energetică va deveni mai strategică şi valoroasă. Întreprinderile şi sectoarele economice moldoveneşti urmează să se concentreze asupra sporirii eficienței energetice şi reducerii consumului de energie. De exemplu:

- Promovarea eficienței energetice prin intermediul lansării unei campanii naționale de educare a persoanelor fizice şi juridice privind economisirea şi eficientizarea energiei;
- Acordarea facilităților întreprinderilor pentru investirea în tehnologii eficiente din punct de vedere energetic;
- Solicitarea tuturor instituțiilor publice să utilizeze iluminare eficientă energetic şi să implementeze programe de economisire a energiei, precum şi stabilirea obiectivelor anuale de sporire a eficienței energetice;
- Solicitarea utilizării în construcțiile noi a metodelor şi materialelor eficiente din punct de vedere energetic, inclusiv materiale de izolare externă, sticlă triplă în ferestrele externe şi alte cerințe care au fost aplicate în UE şi alte țări ce implementează cele mai buni practici ce țin de eficiența energetică. Costul inițial înalt al construcțiilor va spori eficiența energetică generală a Moldovei şi va genera economii energetice pe termen lung.

7.

REFORMA COMERȚULUI

Din cauza numărului relativ mic al populației, precum şi al volumului economiei naționale a Republicii, Moldova trebuie să devină foarte competitivă în comerțul exterior pentru a-şi putea dezvolta economia proprie. Astfel, este necesară dezvoltarea şi implementarea unei strategii naționale, cu accentul pe îmbunătățirea comerțului exterior şi creşterea piețelor de desfacere a Moldovei. Mai jos se recomandă câteva reforme administrative şi legislative pe care Moldova încă nu le-a implementat, dar care ar putea îmbunătăți şi spori comerțul şi volumul exporturilor produselor moldoveneşti.

Recomandare: Extinderea Sistemului General de Preferințe cu SUA în cadrul OMC.

Recomandare: Facilitarea obținerii certificărilor internaționale.
Moldova ar trebui să preia o abordare sistematică în vederea obținerii certificărilor internaționale pentru exporturile sale, precum şi în vederea eliminării restricțiilor impuse de piețele externe vis-a-vis de produsele noastre. Obținerea certificării internaționale pentru produsele moldoveneşti, în special pentru produsele agricole şi cele ce se regăsesc în reglementările privind sănătatea publică, poate spori numărul piețelor de desfacere pentru aceste produse. Mai mult ca atât, Moldova ar trebui să abordeze acest aspect la nivel de inițiativă națională a guvernului, deoarece aceasta va consolida credibilitatea tuturor exportatorilor moldoveni şi va facilita procesul de certificare, în special pentru companiile mai mici.

Recomandare: Recunoaşterea certificărilor internaționale.
Moldova dublează multe eforturi de certificare internațională pentru produsele şi tehnologiile agricole, alimentare, medicinale, şi altele, de cele mai dese ori fără echipament şi resurse necesare pentru testarea în mod corespunzător a produselor pe care ar trebui să le certifice. Acest lucru măreşte timpul şi costul tranzacțiilor în cadrul comerțului internațional cu Moldova şi creează condiții pentru corupție la importul de bunuri. Moldova ar trebui în mod sistematic să accepte certificările străine recunoscute. Multe certificări aferente unei industrii au fost general acceptate pe plan internațional şi pot fi prezentate pentru a întruni toate standardele moldoveneşti. În plus, prin recunoaşterea certificatelor emise în Statele Unite, Canada, Uniunea Europeană, Rusia şi alți parteneri comerciali importanți ai Moldovei, se poate în mod semnificativ de uşurat comerțul cu aceste țări. O astfel de acceptare sistematică a certificărilor internaționale poate în mod esențial să îmbunătățească relațiile comerciale internaționale ale Moldovei, să reducă timpul şi costurile comerțului domestic şi să elimine oportunitățile de corupție.

Recomandare: Adoptarea politicilor care să stimuleze exportatorii de succes.
În anii 60 ai secolului XX, japonezii au fost primii care au aplicat cu succes politica comercială privind substituirea importului, ceea ce a majorat în mod substanțial exporturile, stimulând în acelaşi timp dezvoltarea capacităților locale în producere şi a ajutat să construiască economia industrială a Japoniei. Moldova ar trebui să încurajeze exportatorii de succes şi să ofere stimulente şi premii pentru a remunera succesul lor. Aceasta va încuraja exporturile şi va mări competitivitatea la nivel internațional a Republicii Moldova.

În prezent, costurile transportării şi deplasării spre şi dinspre Moldova au devenit exagerat de mari. Costul de transportare a produselor pe cale feroviară şi cu transportul auto este de multe ori mai mare per un kilometru în Moldova decât în oricare altă regiune, iar costul transportului aerian spre şi dinspre Moldova depăşeşte cu mult costurile în oricare altă parte din regiune. În cazul în care Moldova aspiră să dezvolte comerțul său extern, transportarea trebuie să devină un serviciu competitiv pentru agenții economici, bazat pe cel mai bun cost şi calitate, şi nu o barieră în derularea afacerilor.

Recomandare: Privatizarea cât mai curândă a Air Moldova, Aeroportului Chişinău şi a Căilor Ferate din Moldova.
Aceste întreprinderi ar trebui să fie privatizate de către un investitor strategic care va îmbunătăți calitatea serviciilor, va investi în tehnologia modernă în vederea îmbunătățirii eficienței şi va reduce costurile generale. În plus, aceste sectoare ar trebui să fie liberalizate în totalitate pentru a permite o concurență liberă pe piață, bazată pe costuri şi calitatea serviciului orientat spre consumator.

8.

REFORMA FISCALĂ

Codul fiscal şi regimul fiscal constituie o formă de bază a interacţiunii dintre guvern şi sectorul privat. Pentru afacerile nerestricţionate, aceasta poate fi unicul punct de interacţiune. Cu alte cuvinte, Codul fiscal este unul dintre cele mai importante instrumente ale statului pentru influenţarea sectorului privat. Acesta are capacitatea de a încuraja anumite comportamente şi de a le restricţiona pe altele. Unele prevederi ale Codul fiscal pot avea un caracter benefic, pe când altele - punitiv. Extrem de important este faptul ca acesta poate influenţa în sens pozitiv sau negativ competitivitatea sectorului privat din Moldova comparativ cu afacerile concurenţilor noştri din regiune. Camera de Comerţ Americană din Moldova consideră că noi trebuie să organizăm o revizuire sistematică a Codului şi a procedurilor fiscale pentru a analiza influenţa acestora asupra sectorului privat, precum şi tendinţele pe care le încurajează.

Există numeroase probleme privind interpretarea legislaţiei fiscale a Moldovei, datorită lipsei unui Cod de procedură fiscală unificat care să conţină norme metodologice detaliate de aplicare a prevederilor Codului fiscal. În prezent, modul de aplicare a prevederilor Codului fiscal este explicat şi clarificat printr-o serie de instrucţiuni, hotărâri, ordine, circulare, scrisori şi alte documente elaborate de către autorităţile fiscale locale sau alte organe competente. Totuşi, acestea sunt adesea neclare şi confuze. Mai mult, unele dintre aceste documente nu au fost publicate oficial sau sunt în contradicţie cu altele sau cu Codul fiscal. Ca rezultat, este dificil de a le aplica în practică. În plus, Codul fiscal conţine anumite norme generale care lasă loc de interpretări sau sofisticate - care nu sunt însoţite de explicaţii uniforme, publicate în mod oficial.

În consecinţă, prevederile fiscale sunt adesea tratate în mod diferit de către autorităţile fiscale şi afacerile sunt expuse riscurilor de sancţiuni fiscale, contestaţii, litigii şi chiar a riscului ca activitatea lor să fie suspendată datorită tratamentului incorect/abuziv al autorităţilor fiscale.

Recomandare: Aprobarea unui Cod de procedură fiscală unificat.
Proiectul Codului de procedură fiscală a fost elaborat în 2008 şi prezentat Parlamentului, dar nu a fost ratificat. Acest Cod trebuie revizuit cu participarea sectorului privat, modificat (în cazul în care este necesar) şi ratificat, fiind una dintre cele mai mari priorităţi ale reformei fiscale. De asemenea, Codul şi toate hotărârile viitoare cu caracter fiscal, instrucţiunile şi ordinele ar trebui publicate online pentru a putea fi aplicate în mod consecvent şi uniform de către toţi contribuabilii şi autorităţile fiscale.

În prezent, nu există prevederi în Codul fiscal care să reglementeze modul în care inspectorii fiscali sunt desemnaţi să examineze dezacordurile şi contestaţiile depuse de către contribuabili asupra Actelor şi Deciziilor emise de către autorităţile fiscale în urma controalelor fiscale efectuate. Corespunzător, pot apărea conflictele de interese în cazul în care un inspector fiscal este implicat în multiplele etape ale procesului de contestare a rezultatelor controlului fiscal şi poate să nu rămână pe deplin imparţial.

Recomandare: Amendarea procesului de contestare fiscală.
Recomandăm ca legea să stipuleze în mod expres principiul de independenţă a inspectorilor fiscali.

Având în vedere faptul că actualmente în Moldova este aplicabilă cota zero a impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător, se consideră că respectarea cerinţelor aferente acestui impozit sunt mai puţin relevante. Totuşi, este evident faptul că rata de 0% nu va fi menţinută în permanenţă. În anticiparea unei creşteri a cotei impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător, considerăm că este important, de asemenea, să adresăm câteva sugestii referitoare la actualele prevederi în materia acestui tip de impozit.

Recomandare: Perfecționarea cadrului legislativ aferent impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător.
O listă mai detaliată de recomandări este inclusă în Anexa 3.

Cu o contribuție semnificativă la bugetul de stat, recunoaştem că trebuie să fim prudenți la modificările cotelor TVA, întrucât acestea pot avea un impact semnificativ asupra capacității statului de a implementa alte programe importante. În mod similar, trebuie să fim prudenți la aplicarea corespunzătoare a normelor privind TVA. În practică, prevederile de TVA sunt adesea aplicate inconsecvent de către funcționarii care nu au fost instruiți şi informați în mod corespunzător cu privire la aplicarea corectă a Codului fiscal.

Recomandare: Revizuirea legislației privind TVA şi a aplicării acesteia.
O listă mai detaliată de recomandări este inclusă în Anexa 3.

Actualmente, un număr semnificativ de companii care activează în Moldova obțin veniturile lor şi achită salarii în numerar. Acest fapt generează 2 situații negative pentru Moldova. În primul rând, Guvernul pierde o parte considerabilă a veniturilor sub formă de eventuale impozite şi taxe. Moldova are posibilitatea să sporească semnificativ veniturile bugetare din contul acestui segment al economiei.

Adițional, companiile plătitoare de impozite şi taxe suportă o povară fiscală disproporționată în timp ce o parte semnificativă a economiei nu îşi onorează obligațiile privind achitarea impozitelor şi contribuțiilor salariale. În general, investitorii mari şi, în particular, investitorii străini aparțin primei categorii de companii - care îşi onorează obligațiile fiscale. Acestea sunt, de asemenea, companii care aduc noi investiții şi tehnologii în Moldova, precum şi investesc în instruirea şi dezvoltarea angajaților săi. Cu alte cuvinte, acestea sunt companiile de care avem nevoie în Moldova pentru a dezvolta economia noastră. Nu este rezonabilă pedepsirea acestor companii prin impunerea unor obligații fiscale excesive, pe când companiile care desfăşoară o activitate ilegală şi care contribuie foarte puțin la dezvoltarea viitoare a Moldovei să continue să existe şi să activeze scutiți de impozitare.

Codul fiscal existent este adecvat pentru a genera venituri bugetare din impozite şi taxe, dar implementarea acestuia nu este consecventă şi autoritățile competente în administrarea impozitelor sau sunt inapte de a colecta eficient impozite şi taxe sau sunt predispuse de a fi corupte.

Recomandare: Implementarea unor acțiuni legislative şi administrative eficiente în vederea reducerii evaziunii fiscale.
De a întreprinde măsuri eficiente pentru a elimina economia tenebră prin îmbunătățirea colectării obligațiilor fiscale. Declarațiile fiscale trebuie completate în formă electronică şi plasate online în baza de date cu posibilitatea ca agențiile independente să analizeze şi să evalueze rapoartele fiecărei companii. Veniturile şi salariile joase nejustificate trebuie investigate şi confirmate, accentul fiind mai mult pus pe efectuarea controalelor fiscale în vederea eliminării economiei tenebre.

9.

COMBATEREA CORUPȚIEI

Sectorul privat național precum şi mulți membri ai comunității internaționale au ajuns la concluzia comună că eşecul sistemului judiciar al Republicii Moldova de a aplica în mod eficient legislația Moldovei şi de a proteja interesele sectorului privat constituie problema principală a economiei actuale a Republicii Moldova. Judecătorii frecvent iau decizii care vin în contradicție cu legislația Republicii Moldova, o situație care este ilustrată de numărul de dosare depuse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), în cadrul căreia Moldova înregistrează unul dintre cele mai negative rezultate din toate țările prezente. În plus, mai multe agenții publice şi organe de stat au dreptul de a solicita în mod unilateral întreprinderilor private să înceteze sau să modifice desfăşurarea afacerii înainte ca dosarul în cauză să fie revizuit de către instanța de judecată, împiedicând astfel realizarea justiției. Acest drept a devenit o sursă de abuz şi corupție, având o atenția sporită din partea comunității internaționale şi un caracter inhibitor pentru succesul investițiilor existente şi atragerea noilor investiții străine.

Eforturile precedente ale Moldovei în vederea combaterii corupției au avut un impact limitat asupra schimbării situației existente. Salutăm cererea guvernului ca înalții demnitari de stat să-şi facă publice veniturile şi bunurile. Această inițiativă ar trebui să fie extinsă, fiind atent monitorizată şi auditată. În mod similar, salutăm eforturile de a aduce transparență în sistemul judiciar în cadrul Programului Statelor Unite „Provocările Mileniului". Programul Preliminar pe Țară ar trebui să fie în continuare susținut şi extins asupra tuturor domeniilor procesului judiciar. Din păcate, mai multe organe de reglementare în continuare activează fără a fi supravegheate, iar organele de drept responsabile de combaterea corupției se pare că se concentrează mai mult asupra sectorului privat şi opoziție politică, decât asupra guvernării şi autorităților publice.

Recomandare: Lansarea inițiativei naționale de combatere a corupției.
Corupția şi abuzul de autoritate al oficialilor publici a devenit o barieră semnificativă pentru atragerea investițiilor locale şi străine, dar şi o barieră pentru dezvoltarea economică generală. Situația actuală este suficient de gravă, încât să necesite atenția la nivel național, precum şi dezvoltarea şi implementarea unei strategii naționale pentru combaterea corupției la toate nivelele. Moldova ar trebui să formeze o Comisie Națională specială pentru combaterea corupției, cu participarea şi a reprezentanților comunității internaționale, cu scopul de a aduce experiența altor țări care s-au ciocnit cu situații similare.

Recomandare: Consolidarea procesului judiciar.
Eficiența sistemului judiciar ar trebui să fie metoda cea mai puternică a Moldovei pentru apărarea drepturilor populației, inclusiv a sectorului privat. În prezent Moldova are o legislație puternică pentru protejarea drepturilor persoanelor fizice şi juridice. Procesul legal ar trebui să fie consolidat pentru o mai bună aplicare a legislației în vigoare. Pentru a realiza acest lucru, Moldova ar trebui:

- Să facă publice toate procedurile judiciare pentru a permite o vizualizare deschisă a procesului, dezbaterilor şi deciziilor;
- Să publice toate deciziile judecătorilor şi să le facă disponibile on-line;
- Să stabilească programe pentru a educa publicul în ceea ce priveşte drepturile lor şi modul lor de aplicare;

Recomandare: Asigurarea răspunderii a funcționarilor publici.
Funcționarii publici ar trebui să fie responsabili pentru deciziile luate.

- A face judecătorii responsabili pentru deciziile luate şi de acele decizii care au fost declarate drept anticonstituționale de CEDO;
- A înstrăina judecătorii care au cazuri repetate pierdute de către Moldova în cadrul CEDO;
- A face organele publice locale responsabile de legalitatea deciziilor luate şi de acele decizii care au fost anulate de instanțele judiciare ale Republicii Moldova şi internaționale.

Recomandare: Eliminarea oportunităților de corupție şi abuz de autoritate.
Ca parte a efortului național de reducere a corupției şi abuzului autorităților publice, Moldova ar trebui în mod sistematic să elimine situațiile care conferă autoritatea necontrolată a autorităților publice. Personale fizice şi juridice trebuie întotdeauna să aibă dreptul de a solicita protecție din partea instanțelor judecătoreşti înainte ca deciziile luate în defavoarea lor să fie implementate. Moldova ar trebui să limiteze dreptul organelor de reglementare şi guvernului, care inspectează organizațiile, de a executa deciziile luate împotriva acestor organizații fără a le acorda şansa de a ataca în instanță legalitatea deciziei luate.

10.

CONCLUZIE:

O PROPUNERE DE COLABORARE DIN PARTEA AMCHAM MOLDOVA

10. CONCLUZIE: O PROPUNERE DE COLABORARE DIN PARTEA AMCHAM MOLDOVA

La fel ca şi în introducere, noi am dori să reiterăm faptul, că acest document nu are drept scop să prezinte cerințe pentru a fi implementate întru îmbunătățirea mediului de afaceri, ci mai degrabă, scopul nostru este să lansăm un dialog privind acțiunile pe care le putem întreprinde împreună întru îmbunătățirea condițiilor în Republica Moldova spre beneficiul tuturor. Totodată, nu s-a avut scopul de a prezenta o listă de critici pe marginea lucrurilor care nu merg bine. Din contra, intenția noastră este de a pune accentul pe oportunitățile de îmbunătățire a sistemului nostru existent în modul în care ar creşte economia Moldovei şi s-ar crea beneficii pentru fiecare. Noi dorim să ne exprimăm optimismul privind viitorul prosper al Moldovei şi să reiterăm disponibilitatea AmCham Moldova de a contribui, în măsura posibilităților, la un efort unificat în vederea îmbunătățirii mediului nostru comun.

Noi dorim să ne exprimăm optimismul privind viitorul prosper al Moldovei şi să reiterăm disponibilitatea AmCham Moldova de a contribui, în măsura posibilităților, la un efort unificat în vederea îmbunătățirii mediului nostru comun.

Camera de Comerț Americană din Moldova doreşte să stabilească o relație de colaborare cu guvernul actual al Moldovei. Noi suntem gata să contribuim, nu doar să consultăm sau să evaluăm. În colaborarea noastră, suntem gata să contribuim cu eforturile şi experiența membrilor noştri în procesul de reformă, dezvoltare şi îmbunătățire pe care dorim să o stabilim cu guvernul actual.

Recomandare: Crearea unor grupuri de lucru pentru implementarea efortului de colaborare.
AmCham Moldova doreşte să stabilească întruniri regulate în cadrul grupului de lucru cu prezența reprezentanților guvernului, sectorului privat şi membrilor societății civile. Acest grup de lucru urmează să aibă anumite sarcini concrete, precum şi responsabilități pentru îmbunătățire reală. În urma implementării reformelor propuse, noi cu toții vom împărtăşi beneficiile lor, prin urmare, trebuie să fim pregătiți să împărtăşim eforturile de găsire a căii optime în vederea realizării scopurilor noastre.

ANEXA 1

INIȚIATIVA DE COMPUTERIZARE A LOCUINȚELOR:

EXPERIENȚA INTERNAȚIONALĂ – SOLUȚII PENTRU MOLDOVA

În condițiile economiei moderne, tot mai multe companii solicită la angajare prezența abilităților de lucru la calculator. Astfel, 5% din forța de muncă a țărilor membre OCDE sunt angajați în domeniul industriei Tehnologiilor Informaționale şi Comunicațiilor (TIC), în timp ce circa 20% din forța de muncă a țărilor OCDE utilizează TIC.

Țările cu economie în tranziție, cum este Republica Moldova, se confruntă cu probleme serioase în vederea furnizării forței de muncă calificată - apte de a utiliza calculatorul - în special din următoarele motive:

- Lipsa unei infrastructuri relevante
- Lipsa culturii în domeniul TIC în rândurile angajaților
- Rezistența din partea angajaților la noile tehnologii
- Frica pierderii locurilor de muncă odată cu implementarea TIC

Prezența calculatoarelor în gospodării ar putea contribui la dobândirea abilităților necesare în domeniul TIC şi, în aşa fel, asigura competitivitatea în noile condiții. Urmărind această prezumție, guvernele mai multor state au elaborat recent Programe Guvernamentale speciale pentru a soluționa problema în cauză şi au implementat aceste programe cu un grad variat de succes.

În Moldova, în ultimii ani, s-au înregistrat careva tendințe pozitive întru edificarea societății informaționale. Astfel, prin "Decretul prezidențial privind edificarea societății informaționale", edificarea societății informaționale a fost declarată o prioritate națională. Strategia Națională şi Planul de Acțiuni "Moldova Electronică" au fost lansate şi sunt în proces de implementare. Guvernul Moldovei, implementează, în continuu, noile servicii electronice. În 2007, sectorul TIC a contribuit cu 10, 2% la PIB, în timp ce creşterea anuală a TIC atinge aproape 20%.

Cu toate acestea, lipsa forței de muncă calificată, ce ar poseda abilități de lucru la calculator, încă este sesizabilă şi rămâne a fi o barieră în calea dezvoltării economiei naționale.

În Moldova, rata de penetrare a calculatoarelor în gospodării este de numai 20%, în comparație cu media europeană de 54%.

AmCham Moldova este de părere că situația poate fi redresată considerabil prin lansarea unui Program Guvernamental, similar cu cele puse în aplicare în alte țări europene, cum ar fi Marea Britanie, Franța, Spania, România, Lituania, Estonia, întru a spori rata de penetrare a calculatoarelor în gospodării.

Cea mai reuşită schemă guvernamentală pentru sporirea utilizării calculatoarelor în gospodării a fost pentru prima dată pusă în aplicare în Suedia, în 1998, în cadrul „Programului pentru angajați". Aceeaşi schemă a fost într-un timp scurt preluată de către guvernul Marii Britanii şi implementată în cadrul „Inițiativei de Computerizare a Locuințelor".

Ideea a fost lansată de către sindicatele producătorului suedez de automobile Volvo, motivul de bază fiind poziția neechitabilă a „gulerelor albastre" şi „gulerelor albe" în vederea valorificării beneficiilor la utilizarea computerilor personale.

Guvernul suedez a mers în întâmpinare sindicatelor şi a permis ca prețul de achiziție al calculatorului să fie dedus din salariul lunar brut al angajatului pe parcursul a 3 ani de zile, fără aplicare de TVA la livrarea computerului de la angajator la angajat (TVA 25%).

În acest mod, calculatoarele sunt transmise în leasing salariaților, cu posibilitate de a le răscumpăra la un preț favorabil la sfârşitul perioadei de leasing. Compania, de fapt, îşi asumă aproximativ jumătate din costul computerului, ceea ce include şi serviciul de asistență tehnică. Una din condițiile aferente acestui leasing este ca angajații să se instruiască la domiciliu în timpul lor liber şi să susțină un test de evaluare a cunoştințelor TI.

În primul an, în cadrul programului au fost vândute 600, 000 de unități. În 1997, înainte de lansare a Programului, rata de penetrare a calculatoarelor era de 40%. Până în 2001, acest indicator a crescut pînă la 80%, iar acum e de aproximativ 90%, fiind cea mai înaltă rata de penetrare a calculatoarelor din UE. Programul a fost modificat pe parcursul anilor şi urma să fie finalizat în 2009.

Noi credem că acelaşi model poate fi pus în aplicare în Republica Moldova pentru a spori nivelul de penetrare a calculatoarelor în gospodării şi pentru a îmbunătăți abilitățile generale ale populației în materie de uz al calculatorului.

Modelul ideal, în modul în care este văzut de AmCham, ar trebui să ofere soluții la trei nivele, având în vedere numărul de actori implicați: angajați, angajatori şi dealerii de calculatoare. Facilitățile fiscale au menirea de a stimula participarea tuturor actorilor:

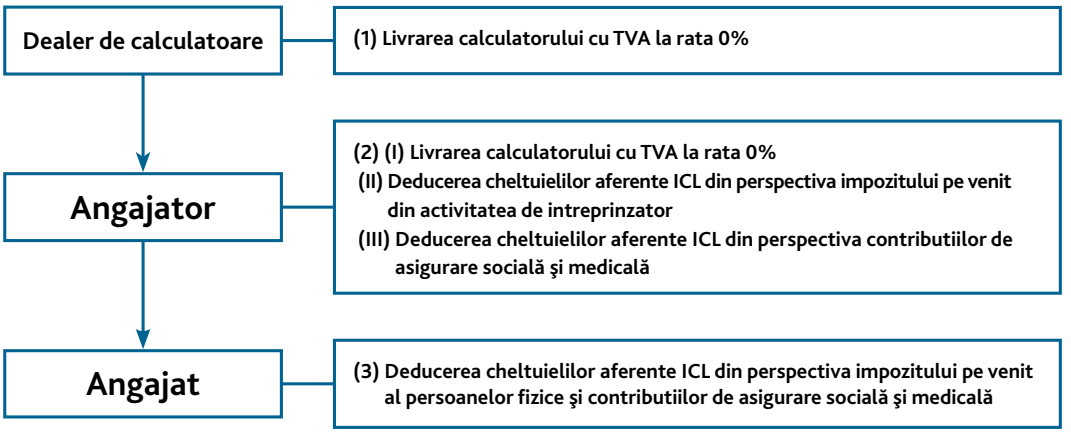

Următoarele premize sunt imperative pentru implementarea cu succes a unei Inițiative de Computerizare a Locuințelor:

- Voința politică puternică, atît declarată cît şi implementată;
- Obiectivele clar definite în documentele de strategie;
- Grupurile țintă bine determinate;
- Administrarea de către instituția guvernamentală responsabilă;
- Promovarea corespunzătoare a Programului pentru a asigura succesul şi viabilitatea politică a acestuia pe termen lung;
- Întocmirea unui Program uşor de înțeles şi utilizat de către beneficiari;
- Cooperarea strînsă cu industria TI şi alți actori din sectorul privat;
- Luarea în considerare a condițiilor specifice ale Moldovei (puține întreprinderi mari, multe IMM-uri);
- Evaluarea impactului;
- Desfăşurarea campaniilor de informare prin intermediul TV, radio, Internet şi alte mijloace mass-media.

ANEXA 2

AMENDAMENTE LA CODUL MUNCII

Norma conform căreia angajatorul este obligat să comunice refuzul de angajare printr-o notificare scrisă, chiar dacă o astfel de notificare nu este solicitată de candidat, este mult prea birocratică, rar aplicată în practică şi implică angajatorii în litigii de muncă inutile.

Recomandare:
Articolul 47 (3) trebuie să fie eliminat din Cod, sau necesită a fi completat într-un mod în care ar obliga angajatorul să emită notificare scrisă a refuzului doar în cazul în care este solicitată de către aplicant.

Pentru a asigura un grad mai înalt de protejare împotriva scurgerii de informații corporative şi divulgării secretelor comerciale, este necesar ca acțiunea clauzei de confidențialitate să fie extinsă pentru o perioadă mai lungă.

Recomandare:
Modificarea Articolului 53 al Codului Muncii, pentru a permite aplicarea unei perioade mai lungi de acțiune a clauzei de confidențialitate în privința persoanelor ce au deținut funcții de răspundere.

Contractele individuale de muncă pe perioadă determinată sînt o sursă valoroasă de expertiză necesară angajatorilor pe un termen scurt şi, în acelaşi timp, oferă angajaților calificați locuri de muncă de valoare, precum şi salarii înalte. Trebuie să fie înlăturate restricțiile la modul de încheiere a contractelor de muncă pe perioadă determinată, pentru a permite dezvoltarea acestei forme de angajare atât de valoroase.

Recomandare:
Excluderea din Articolul 54 şi 55 a restricțiilor privind încheierea contractului individual de muncă pe durată determinată doar pentru unele categorii de funcții.

Recomandare:
Termenele specificate în Articolele 55 b), 70, 71 (2) pentru încheierea contractului individual de muncă pe durată determinată trebuie să fie modificate, astfel încât să existe posibilitatea de negociere a lor în cadrul contractului individual de muncă sau colectiv.

Prevederile legislative curente privind recrutarea şi intervievarea în procesul de angajare sunt mult prea restrictive pentru angajatori. Aceasta implică riscul pentru angajator de a angaja persoane necalificate sau nepotrivite pentru postul vacant.

Recomandare:
Să se permită întreprinderilor să solicite certificate medicale de la toți angajați.
Completarea Articolului 57 al Codului Muncii ca să se permită angajatorilor de a obține copii ale certificatelor CPAS şi ale polițelor de asigurare medicală, în caz că acestea există.

Propuneri de modificare a legislației muncii în materie de reglementare a perioadelor de probă la angajare:

Recomandare:
Modificarea Codului Muncii pentru a permite aplicarea perioadei de probă tinerilor specialişti, absolvenților şcolilor profesionale polivalente şi ai şcolilor de meserii, precum şi persoanelor alese în funcții elective.

Articolul 62 c) necesită modificări pentru a defini conceptul de ”concurs”, sau să prevadă că ”concursul” şi procedura de desfăşurare a acestuia se stabilesc printr-un act normativ la nivel de întreprindere.

E necesară posibilitatea de a stabili perioade de probă adiționale în cadrul aceluiaşi contract de muncă, ca urmare a schimbării funcției (promovare, transfer).

Propuneri de modificare a legislației muncii în materie de reglementare a încetării Contractului individual de muncă:

Recomandare:
A anula prevederile Articolului 87 şi Articolului 388 (4) conform cărora concedierea salariaților care au fost aleşi în organele sindicale nu se admite timp de 2 ani după expirarea mandatului, cu excepția cazurilor de lichidare a unității, sau de comitere a unor acțiuni culpabile de către salariații respectivi.

Recomandare:
Articolul 88 (1) f) şi Articolul 184 (2) se contrazic evident: sintagmele "o zi" sau " cel puțin o zi" diferă semnificativ, la fel ca şi cuvintele: " lucrătoare" sau "liberă"; ultimul fiind un caz în care este rațional ca ambele articole să conțină cuvântul "liberă".

De asemenea, norma de la Articolul 88 (1) c) trebuie eliminată pentru a exclude obligația angajatorului de a oferi salariaților, supuşi concedierii în caz de reducere a statelor, alt loc de muncă (funcție) în cadrul unității.

Propuneri de modificare a legislației muncii în materie de reglementare a concediilor de odihnă anuale:

Articolul 115 (5) şi Articolul 116 (5) se contrazic esențial. Conform legislației partea rămasă din concediul anual este "transferabilă", respectiv salariatul are dreptul să solicite un număr dorit de zile de concediu - perioada care nu poate fi programată. De asemenea, nu este logic de a notifica angajatul, cu cel puțin 2 săptămâni înainte, despre faptul, că el/ea brusc va avea nevoie de o zi de concediu din contul concediului anual. Cum poate angajatorul cunoaşte că salariatul va avea nevoie de o zi peste două săptămâni?

Recomandare:
Deoarece articolul 115 (5) prevede acordarea, în mod obligatoriu, a părții fixe a concediului de odihnă anual, în număr de 14 zile, propunem ca programarea să fie efectuată numai în privința acestor 14 zile calendaristice stabilite, iar salariatul să fie informat cu două săptămâni înainte de începerea concediului numai cu privire la această parte fixă.

Sînt dese situațiile când angajații care pleacă în concediu cer ca indemnizațiile să le fie plătite odată cu achitarea salariului lunar, pentru ca în luna viitoare să nu rămână fără mijloace de existență.

Recomandare:
Modificarea Articolul 117 (3) pentru a permite achitarea indemnizațiilor odată cu salariul lunar.

Propuneri de modificare a legislației muncii în materie de reglementare a muncii prin cumul:

Recomandare:
Modificarea Articolului 267 (4) în vederea solicitării acordului angajatorului de la locul de muncă de bază.

Recomandare:
Conform legislației, plata sporurilor nu poate fi mai mica de 50% din salariul tarifar al profesiei cumulate. Propunem anularea limitei şi efectuarea plăților în conformitate cu numărul de ore lucrate, sau stabilirea sporurilor prin acordul comun al părților.

Propuneri de modificare a legislației muncii în materie de reglementare a sancțiunilor disciplinare:

Conform legislației curente angajatorul poate aplica sancțiuni disciplinare numai pentru nerespectarea obligațiilor de muncă expres stipulate în contractul individual de muncă, cu excepțiile prevăzute de Codul Muncii. Totuşi aceste prevederi sunt mult prea limitate, atât din punct de vedere al aplicării sancțiunilor pentru încălcarea normelor la nivel de întreprindere, cît şi pentru nerespectarea unor clauze contractuale.

Recomandare:
Angajatorului trebuie să i se ofere posibilitatea de a aplica sancțiuni disciplinare pentru nerespectarea obligațiilor de muncă consacrate în toate documentele la nivel de întreprindere, atâta timp cît angajatul a fost informat adecvat de conținutul acestora.

Angajatorului trebuie să i se ofere posibilitatea de a aplica sancțiuni disciplinare pentru încălcarea unor clauze contractuale specifice.

Propuneri de modificare a legislației muncii în materie de reglementare a răspunderii materiale:

Recomandare:
Modificarea Articolului 339 (1) pentru a permite angajatorului să încheie contracte cu privire la răspunderea materială cu toți angajații, nu doar cei care dețin funcțiile specificate în articol.

Alte propuneri de modificare a legislației muncii:

Recomandare:
Modificarea prevederilor legislative ce reglementează cuantumul pagubei morale în cadrul unui litigiu de muncă, astfel, anulând norma din Articolul 90 (3) privind cuantumul minim al prejudiciului moral plătit salariatului în caz că angajatorul i-a încălcat drepturile. Orice astfel de sumă trebuie stabilită de către instanța de judecată, iar fixarea minimului nu este cuvenită.

Conform legislației este obligatorie plata suplimentară a 10% din salariu tarifar şoferilor de clasa a II si 25% - şoferilor de clasa I, doar pentru că dețin carnetul de conducere, nefiind luat în considerație faptul ca nu conduc un mijloc de transport de categoria respectivă.

Recomandare:
E binevenită excluderea normei, sau includerea unei specificări privind necesitatea angajatului de a fi implicat efectiv în conducerea mijlocului de transport de categoria respectivă.

Beneficiile acordate de angajatori pot reprezenta o sursă importantă de beneficii medicale, educaționale, materiale, financiare ş.a. pentru salariați. Însă legislația curentă nu stimulează angajatorul de a oferi acestea şi, cu atît mai mult, aplică taxe în privința beneficiilor de acest gen.

Recomandare:
Propunem modificarea legislației astfel încât aşa tip de beneficii, cum ar fi tichete de masă, să nu fie impozitate, sau să se stabilească un cuantum limitat, alocat beneficiilor sociale, care nu ar fi taxat.

Limitele deductibilității cheltuielilor de deplasare nu corespund costurilor de piață reale pentru multe din destinațiile internaționale şi locale. Costurile cazării, alimentării şi transportului sînt deseori mult mai înalte decât sumele permise, astfel limitând posibilitățile întreprinderilor din Moldova de a participa la întruniri internaționale.

Recomandare:
Restricțiile la deductibilitatea cheltuielilor de deplasare trebuie să se excludă sau trebuie adaptate la piață.

Recomandare:
A anula drepturile consacrate Inspecției Muncii prin Articolul 376 (1) a), pentru că acestea din urmă sînt incluse în alte legi organice, iar abilitățile date sunt specifice organelor de drept cu destinație specială. Pentru a evita conflictul de jurisdicție şi multiplele controale efectuate asupra întreprinderilor, aceste împuterniciri trebuie alocate unei singure instituții.

Recomandare:
Clasificatorului Național al Ocupațiilor este neactual. Astfel, el acordă avantaje limitate şi reprezintă o barieră pentru administrarea efectivă a întreprinderii. E necesar de a recunoaşte caracterul consultativ şi nu obligatoriu al Clasificatorului Național al Ocupațiilor.

ANEXA 3

AMENDAMENTE LA CODUL FISCAL

Recomandare: De a aproba Codul de procedură fiscală unificat.
Proiectul Codului de procedură fiscală a fost elaborat în 2008 şi prezentat Parlamentului, dar nu a fost ratificat. Acest Cod trebuie revizuit cu participarea sectorului privat, modificat (în cazul în care este necesar) şi ratificat, fiind una dintre cele mai mari priorităţi ale reformei fiscale. De asemenea, Codul şi toate hotărârile viitoare cu caracter fiscal, instrucţiunile şi ordinele ar trebui publicate online pentru a putea fi aplicate în mod consecvent şi uniform de către toţi contribuabilii şi autorităţile fiscale.

Recomandare: De a implementa soluţii fiscale individuale anticipate.
Moldova trebuie să modifice Codul fiscal pentru a acorda contribuabililor posibilitatea de a obţine soluţii fiscale individuale anticipate de la autorităţile fiscale moldoveneşti, care să fie opinii cu aplicare obligatorie. Pentru a implementa în mod corespunzător acest concept în Moldova, autorităţile pot efectua o analiză preventivă a celor mai bune practici internaţionale ca exemple de implementare reuşită a acestuia. Implementarea acestui concept în Moldova poate fi benefică pentru contribuabili şi poate servi drept sursă suplimentară de venit la bugetul public naţional, întrucât soluţiile fiscale anticipate sunt, de regulă, emise de către autorităţile competente contra unei taxe.

În prezent, nu există prevederi în Codul fiscal care să reglementeze modul în care inspectorii fiscali sunt desemnaţi să examineze dezacordurile şi contestaţiile depuse de către contribuabili asupra Actelor şi Deciziilor emise de către autorităţile fiscale în urma controalelor fiscale efectuate. În consecinţă, pot apărea conflictele de interese în cazul în care un inspector fiscal este implicat în multiplele etape ale procesului de contestare a rezultatelor controlului fiscal şi poate să nu rămână pe deplin imparţial.

Recomandare: De a amenda procesul de contestare fiscală.
Recomandăm ca legea să stipuleze în mod expres principiul de independenţă a inspectorilor fiscali.

Moldova a înregistrat o tendinţă de încheiere activă a Acordurilor pentru evitarea dublei impuneri cu alte ţări. În prezent, sunt încheiate peste 40 de Acorduri privind evitarea dublei impuneri, o parte fiind ratificate şi/sau puse în aplicare. Drept rezultat, companiile multinaţionale dispun de premise favorabile pentru a lua în consideraţie Moldova pentru scopurile lor investiţionale, în contextul oportunităţilor de structurare fiscală eficientă.

Mai mult decât atât, deşi Moldova nu este în prezent o ţară membră a OCDE, Ministerul Finanţelor a depus eforturi considerabile pentru a îmbunătăţi practica locală de interpretare a prevederilor Acordurilor pentru evitarea dublei impuneri. Un pas pozitiv a fost aprobarea de către Ministerul de Finanţe în 2008 a Ordinului nr. 38, conform căruia Comentariile la Modelul OCDE al Convenţiei pentru evitarea dublei impuneri au fost recomandate pentru a fi utilizate de către autorităţile fiscale şi contribuabili în vederea interpretării prevederilor Acordurilor pentru evitarea dublei impuneri.

Recomandare: Moldova trebuie să continue să-şi lărgească reţeaua de Acorduri pentru evitarea dublei impuneri.
Este recomandabil ca Moldova, ca ţară ce nu este membră la OCDE să înceapă procesul de expunere asupra prevederilor modelului OCDE al Convenţiei pentru evitarea dublei impuneri. Aceasta ar permite Moldovei stabilirea unor relaţii de cooperare mai strânsă cu OCDE în domeniul Acordurilor pentru evitarea dublei impuneri, construirea unor

dialoguri cu alte țări pe marginea aspectelor fiscale legate de aplicarea acestora, precum şi transmiterea unui semnal pozitiv către investitorii străini şi Statele Contractante - potențiali parteneri pentru semnarea Acordurilor, eventual interesate de modul în care Moldova intenționează să aplice prevederile acestora.

Deşi conceptul de reprezentanță permanentă a fost introdus în Codul fiscal al Moldovei în 2006, regimul fiscal aferent reprezentanțelor permanente rămâne totuşi nereglementat corespunzător. Autoritățile fiscale nu sunt bine familiarizate cu conceptul dat şi nu dispun de experiență suficientă în soluționarea problemelor fiscale în cauză. Întrucât reprezentanța permanentă este tratată similar unui agent economic rezident, se pare că aceasta ar trebuie să fie subiectul tuturor obligațiilor fiscale conform regimului standard (inclusiv de raportare fiscală). Totuşi, legislația fiscală nu menționează în mod expres obligațiile fiscale la care o reprezentanță permanentă urmează a fi supusă, cu excepția impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător.

Recomandare: De a reglementa regimul fiscal aplicabil reprezentanțelor permanente în Moldova (din perspectiva tuturor tipurilor de obligații fiscale).
Prevederile în cauză ar trebui să fie aprobate printr-o Hotărâre de Guvern. De asemenea, recomandăm ca normele actuale regulatorii, bancare şi vamale să fie armonizate cu prevederile fiscale aferente conceptului de reprezentanță permanentă, pentru a asigura un tratament uniform şi consecvent.

Perfecționarea cadrului normativ privind impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător

Având în vedere faptul că actualmente în Moldova este aplicabilă cota zero a impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător, se consideră că respectarea cerințelor aferente acestui impozit sunt mai puțin relevante.

Cu toate acestea, considerăm că este oportună includerea unor recomandări aferente acestui tip de impozit.

Recomandare:
Vă prezentăm în continuare doar un sumar al recomandărilor noastre aferente impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător. Acestea ar putea fi detaliate de către noi în publicațiile ulterioare, în dependență de evoluția în acest domeniu.

- De a elimina restricția din legislația fiscală conform căreia pierderile fiscale pot fi raportate doar în părți egale pe parcursul următorilor cinci ani consecutivi. Această restricție înrăutățeşte poziția fiscală şi prin urmare situația financiară a companiilor care suportă pierderi fiscale pe parcursul perioadei imediat următoare inițierii afacerii în Moldova;
- De a permite deducerea pentru scopurile impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător a anumitor cheltuieli (ex. a cheltuielilor suportate de o companie cu refacturările de la o entitate nerezidentă legate de detaşarea personalului la subsidiara din Moldova (inclusiv costurile cu selectarea, instruirea, remunerarea, acordarea beneficiilor, orice alte cheltuieli aferente detaşării), în situația în care persoana detaşată activează exclusiv în beneficiul entității din Moldova; facilitățile acordate de către patron, dacă acestea au fost supuse impozitării la nivelul angajatului; cheltuielile cu recuperarea pierderilor materiale suportate de persoanele juridice care desfăşoară activități cu pericol sporit, etc.);

- În loc de excluderea din Codul fiscal a articolelor cu privire la anumite facilități aferente impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător (ex. 49, 491, 492), aşa cum a fost propus în proiectul de lege pentru modificarea anumitor acte legislative (inclusiv a Codului fiscal), recomandăm ca acțiunea acestor articole să fie suspendată pe parcursul perioadei de aplicare a cotei 0% a impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător, etc.

Prevederile legislației naționale privind restituirea TVA stabilesc doar pentru un număr limitat de contribuabili dreptul de a obține restituirea acesteia (ex. exportatorii). Majoritatea companiilor nu pot beneficia de restituire. În timp ce TVA este o sursă de lichidități pentru termen scurt pentru buget, limitarea posibilității de restituire a TVA are un impact nefavorabil asupra investițiilor. Companiile suportă costuri semnificative de oportunitate, întrucât nerestituirea TVA limitează posibilitatea reinvestirii acesteia. Mai mult decât atât, restituirea limitată a TVA afectează preponderent investițiile noi, care au nevoie de fluxuri sporite de lichidități, pe când TVA aferentă investițiilor capitale necesită, de regulă, câțiva ani pentru a fi compensată. Cu alte cuvinte, restricțiile privind restituirea TVA au cel mai mare impact negativ anume asupra investițiilor noi pe care Moldova doreşte, de fapt, să le încurajeze. În plus, majoritatea Statelor Membre ale UE, precum şi țările din regiune nu au astfel de restricții, ceea ce face ca Moldova să dispună de un dezavantaj competitiv în ceea ce priveşte atractivitatea țării pentru investitori străini.

Recomandare:
Recomandăm alinierea mecanismului actual de restituire a TVA la directivele UE şi practicile internaționale. În particular, sugerăm extinderea listei de contribuabili care ar putea opta pentru restituire de TVA.

Deşi legislația fiscală actuală stabileşte posibilitatea de a deduce cheltuielile cu reziduurile, deşeurile şi perisabilitatea naturală, precum şi a TVA aferentă, companiile totuşi suferă din cauza faptului ca respectivul regim fiscal nu este aplicabil pentru toate tipurile de pierderi de inventar care ar putea avea loc în practică operațională, precum şi datorită lipsei unui mecanism comun - aplicabil atât pentru scopurile impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător, cât şi pentru scopurile TVA.

Ba mai mult, actualele limite admisibile de pierderi de inventar sunt învechite şi nu se referă la toate tipurile de astfel pierderi care în realitate pot avea loc.

Recomandare:
Este recomandabil ca mecanismul aplicabil pentru scopurile impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător să fie integral revizuit pentru a asigura coerența cu tratamentul TVA aplicabil. De asemenea, sugerăm să fie efectuată o ajustare a limitelor stipulate de lege la situația actuală (sau eventual să li se permită companiilor să determine în mod independent limitele admisibile a pierderilor de inventar cu reziduurile, deşeurile şi perisabilitatea naturală).

Legislația actuală privind TVA nu stabileşte expres un regim TVA care să fie aplicabil în cazul achitării costurilor refacturate de către nerezidenți.

De asemenea, în practică, de regulă, entitățile străine, pe lângă plățile pentru servicii prestate, refacturează subsidiarelor lor din Moldova anumite costuri (ex. cheltuielile cu cazarea, transportul, cheltuieli cu serviciile juridice, etc.), alocate local deoarece acestea țin nemijlocit de activitatea acestor subsidiare în Moldova.

Acest subiect devine extrem de important la ora actuală, în contextul extinderii afacerilor în Moldova de către companiile multinaționale, când entitățile locale urmează să se integreze în grup, respectând standardele şi cele mei bune practici ale grupului.

Legislația fiscală actuală nu prevede expres un tratament TVA aplicabil refacturărilor menționate. Lipsa acestuia lasă loc de interpretări, iar autoritățile fiscale pot insista asupra unui tratament TVA diferit.

Recomandare:
În scopul diminuării eventualelor riscuri fiscale în cadrul controalelor efectuate de către autoritățile fiscale din Moldova, este recomandabil ca Codul fiscal să reglementeze în mod expres tratamentul TVA aplicabil refacturărilor efectuate de către nerezidenți.

Potrivit legislației actuale privind TVA, contribuabilii care pot beneficia de restituirea TVA (ex. exportatorii, producătorii de pâine/lapte şi produse de patiserie/lactate, companiile de leasing) pot opta pentru compensarea sumelor TVA de recuperat cu alte datorii față de bugetul public național (sau cu alte datorii similare ale creditorilor), cu excepția obligațiilor fiscale administrate de către autoritățile vamale (ex. taxa vamală, TVA datorată la importul de bunuri).

În acelaşi timp, TVA aferentă importurilor de bunuri urmează a fi, în general, plătită în prealabil, până la depunerea declarației vamale, de la valoarea în vamă a bunurilor respective, plus impozitele şi taxele de plătit în vamă, cu excepția TVA.

Având în vedere că TVA aferentă importurilor de bunuri se plăteşte în avans de către importatori şi este imposibil de a stinge această obligație prin compensarea cu TVA de restituit, companiile întâmpină dificultăți legate de insuficiența lichidităților (datorită pre-finanțării TVA).

Recomandare:
Luând în considerare faptul că companiile se confruntă în prezent cu dificultăți semnificative privind disponibilitatea lichidităților, precum şi deoarece transferul efectiv al sumelor TVA spre restituire la conturile bancare ale companiilor este problematic (majoritatea transferurilor sunt deseori blocate din cauza lipsei lichidităților la nivelul bugetului public național), este recomandabil ca legea să fie modificată într-un astfel de mod încât să permită compensarea sumelor TVA spre restituire cu obligațiile fiscale administrate de autoritățile vamale (în special, cu TVA aferentă importurilor de bunuri).

Aceste amendamente sunt extrem de importante, deoarece importatorii efectuează plăți în avans nepurtătoare de dobândă în beneficiul statului şi, în special, în perioada actuală de recesiune economică.

Potrivit normelor de TVA, serviciile prestate de furnizorii nerezidenți către rezidenții din Moldova, care au locul prestării în Moldova, sunt considerate drept importate şi taxabile cu TVA în Moldova.

De fapt, locul prestării serviciilor depinde de natura acestora. Astfel, dacă locul prestării serviciilor este în Moldova (ex. cazul serviciilor de consultanță, de furnizare a personalului, etc.), vor fi generate obligația de calculare şi achitare a 20% TVA de către beneficiarul

acestora din Moldova, cu excepția cazului când este aplicabilă vreo scutire de TVA. În acest caz, TVA aferentă se va achita de beneficiar la data achitării facturii externe.

În cazurile în care acest TVA este deductibil pentru compania plătitoare din Moldova, aceasta din urmă va suporta costuri de pre-finanțare a TVA. Acest aspect este extrem de important, luând în considerație costurile de oportunitate pe care le suportă companiile care beneficiază de servicii ale nerezidenților (ex. imposibilitatea utilizării lichidităților în alte scopuri – de ex. pentru investiții capitale, capital circulant, etc.).

În acelaşi timp, plata sumelor TVA de către companii în astfel de circumstanțe nu trebuie considerată ca un mecanism eficient de colectare a impozitelor de către stat, ci mai mult o pre-finanțare a bugetului pentru o perioadă specifică de timp (până la compensarea deplină a acestora din contul TVA colectată).

Recomandare:
Luând în considerare cele de mai sus, precum şi faptul că în perioada actuală de recesiune economică companiile se confruntă cu probleme semnificative cu disponibilitatea lichidităților, este recomandabil ca autoritățile din Moldova să examineze oportunitatea implementării mecanismului simplificat de taxare inversă cu TVA.

În conformitate cu regula generală, contribuabilii TVA trebuie să elibereze factura fiscală cumpărătorului la data livrării bunurilor şi/sau serviciilor.

Nerespectarea acestui termen constituie obiectul unei amenzi de 1,800 MDL pentru fiecare caz de încălcare. Pentru multe companii (implicate zilnic într-un număr larg de tranzacții) este dificil din punct de vedere fizic şi tehnic de a elibera facturile fiscale în aceeaşi zi în care a avut loc livrarea bunurilor şi/sau serviciilor.

Ca rezultat, aceste companii riscă să fie amendate pentru fiecare caz de întârziere a eliberării facturii fiscale.

Recomandare:
De a permite plătitorilor TVA să elibereze facturile fiscale către cumpărător în decursul a trei zile lucrătoare din data în care livrarea bunurilor şi/sau serviciilor a fost efectuată sau să nu fie aplicate amenzile menționate dacă factura fiscală a fost eliberată în decursul a trei zile lucrătoare din data livrării.

Cotele impozitului pe venitul persoanelor fizice sunt în prezent diferențiate şi depind de mărimea venitului anual impozabil. Pentru anul 2009, Codul fiscal stabileşte următoarele cote progresive ale impozitului pe venitul persoanelor fizice:

- 7% - pentru venitul anual de până la 25,200 MDL (1,647 EUR);
- 18% - pentru venitul anual care depăşeşte 25,200 MDL (1,647 EUR).

Astfel, devine evident că impozitarea progresivă a venitului persoanelor fizice este:

- o problemă critică datorită efectelor sale distorsionante şi anticoncurențiale;
- un factor de descurajare a angajării oficiale şi de stimulare a economiei tenebre;
- relativ dificil de a fi administrată atât de către contribuabili, cât şi de către autoritățile fiscale, etc.

Recomandare:
Recomandăm ca structura de impozitare curentă pe venitul persoanei fizice să fie revizuită şi să fie introdusă o cotă unică a impozitului pe venit. Următoarele argumente pot susține această sugestie:

- în cazul unei cote unice nu va fie nevoie de ajustat anual plafoanele de taxare a venitului impozabil în funcție de ratele de inflație;
- sistemul cotei unice este mai uşor de administrat (atât de contribuabili, cât şi de autoritățile fiscale);
- sistemul cotei unice asigură mai multă transparență;
- astfel de schimbări vor încuraja companiile să intre în sectorul legal şi să nu rămână în economia tenebră, etc.

În viziunea noastră unele din amenzile impuse pentru încălcarea legislației fiscale sunt prea drastice şi nejustificate pentru contribuabili, întrucât amenzile mari impuse nu corespund, de regulă, nivelului daunei cauzate / care poate fi produsă ca rezultat al încălcării prevederilor fiscale. Acestea nu se conformează, de asemenea, cu alte principii care trebuie luate în considerare, cum ar fi: dacă încălcarea a fost cauzată de contribuabil intenționat sau din omisiune; dacă încălcarea a mai avut loc anterior şi cât de des; dacă contribuabilul nu s-a conformat cu oricare acțiune / notificare de a elimina încălcarea, etc.

De exemplu, conform prevederilor curente ale Codului fiscal o amendă de 25% a venitului impozabil nedeclarat (diminuat) poate fi impusă de către autoritățile fiscale pentru contribuabilii care aplică cota zero a impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător. Se poate observa că această amendă poate fi semnificativă pentru companiile care nu declară corect venitul impozabil (ex. eroarea a fost produsă din greşeală), deşi această încălcare nu generează daune financiare bugetului, întrucât cota impozitului pe venit din activitatea de întreprinzător este de 0%.

Un alt exemplu este aplicarea amenzii de 500 MDL pentru fiecare caz de completare incompletă sau neadecvată a documentelor primare de evidență în scopuri fiscale şi/sau a dărilor de seamă fiscale. În opinia noastră, această amendă este la fel inechitabilă şi aspră, deoarece poate duce la plata de către contribuabil a unor sume semnificative (ex. dacă o greşeală, chiar şi una de dactilografiere, este efectuată în facturile eliberate în decursul unei perioade de timp. În acest caz, amenda în valoare de 500 MDL poate fi multiplicată la numărul de facturi în care această greşeală a fost comisă), deşi această încălcare nu generează nici o daună financiară bugetului.

Recomandare:
Recomandăm efectuarea unei revizuiri şi amendări a actualului sistem de sancțiuni fiscale, pentru a-l face mai echitabil şi să corespundă nivelului daunei cauzate bugetului. Acesta trebuie să se conformeze şi cu alte principii care au fost menționate mai sus.

De exemplu, amenda de 25% impusă pentru diminuarea venitului impozabil declarat poate fi redusă şi aplicată numai dacă contribuabilul nu se conformează notificării pe care o eliberează autoritățile fiscale înainte de aplicarea acestei amenzi pentru a corecta încălcarea depistată.

Deşi, după cum cunoaştem, autoritățile fiscale au propus recent plafonarea amenzii de 500 MDL pentru completarea incorectă şi necorespunzătoare a documentelor justificative sau ale declarațiilor fiscale, totuşi, aplicarea acesteia este inechitabilă, deoarece o astfel de încălcare nu generează daune financiare bugetului . În opinia noastră, suma acestei amenzi poate fi redusă la 200 MDL şi aplicată doar o singură dată şi nu per caz de încălcare.

În baza Legii cu privire la tariful vamal, doar Parlamentul Republicii Moldova este autorizat să aprobe / modifice cotele taxelor vamale. În practică, companiile pot beneficia de reduceri şi / sau scutiri de taxe vamale în baza:

- aplicării regimurilor vamale suspensive (ex. regimul de perfecționare activă);
- tratamentului tarifar preferențial acordat în conformitate cu prevederile Acordurilor de comerț liber;
- tratamentului tarifar favorabil acordat în dependență de tipul bunurilor sau destinația lor finală.

În afara posibilităților de mai sus, legislația actuală nu permite companiilor din Moldova să beneficieze de principiul de suspendare temporară şi/sau reducere a taxelor vamale. În acelaşi timp, aprobarea unor amendamente în Legea cu privire la tariful vamal poate fi de lungă durată.

În comparație cu legislația din Moldova, legislația din Uniunea Europeană reglementează principiul suspendării temporare şi/sau reducerii de taxe vamale. În mod evident, scopul de bază al principiului de suspendare temporară a taxelor vamale ține de:

- stimularea şi revigorarea activității economice la nivel de țară;
- reducerea costurilor de producere (taxele vamale ad-valorem ajung în Moldova până la 30% din valoarea în vamă a bunurilor);
- creşterea competitivității produselor locale;
- reducerea şomajului prin crearea noilor locuri de muncă, etc.

Dat fiind faptul că în Moldova doar Parlamentul este autorizat să aprobe taxele vamale, implementarea unui mod mai flexibil de a aproba temporar / modifica taxele vamale va permite autorităților din Moldova să soluționeze mai eficient efectele crizei economice, precum şi să urmărească alte scopuri macroeconomice.

Recomandare:
Luând în considerație cele de mai sus, este recomandabil de a împuternici Guvernul cu dreptul de a aproba suspendări temporare şi/sau reduceri de taxe vamale pentru unele categorii de bunuri, în cazuri temeinic justificate şi într-un mod transparent.

Mai mult decât atât, necesitatea de a modifica legislația actuală în acest domeniu este dictată şi de următoarele considerente:

- Oportunitatea implementării acestor amendamente ca măsuri anticriză;
- Costurile semnificative cu taxele vamale suportate de importatori în perioada recesiunii economice şi, prin urmare, impactul lor nefavorabil asupra consumatorilor locali;
- Tendința de armonizare a legislației din Moldova cu legislația Uniunii Europene şi practica internațională.

Toate companiile care au raportat vânzări de bunuri şi servicii peste 2,000,000 MDL pe parcursul anului precedent sunt obligate să instaleze şi să utilizeze terminalele POS pentru încasarea plăților. Această cerință a avut drept scop păstrarea numerarului în sistemul bancar, dar nu ia în considerare interesele unui număr mare de companii care sunt implicate în special în tranzacții cu alte companii şi care primesc plăți exclusiv prin transfer bancar şi nu necesită instalarea terminalelor POS şi suportarea cheltuielilor aferente (ex. amenzile contractuale plătite băncilor pentru neutilizarea terminalelor POS).

Recomandare:
De a amenda legislația pentru a elimina obligația de instalare a terminalelor POS pentru companiile care primesc plăți exclusiv prin transferuri bancare.

Actualmente, un număr semnificativ de companii care activează în Moldova obțin venituri şi achită salarii în numerar. Acest fapt generează 2 situații negative pentru Moldova. În primul rând, Guvernul pierde o parte considerabilă a veniturilor sub formă de eventuale impozite şi taxe. Moldova are posibilitatea să sporească semnificativ veniturile bugetare din contul acestui segment al economiei.

Adițional, companiile plătitoare de impozite şi taxe suportă o povară fiscală disproporționată în timp ce o parte semnificativă a economiei nu îşi onorează obligațiile privind achitarea impozitelor şi contribuțiilor salariale. În general, investitorii mari şi, în particular, investitorii străini aparțin primei categorii de companii - care îşi onorează obligațiile fiscale. Acestea sunt, de asemenea, companii care aduc noi investiții şi tehnologii în Moldova, precum şi investesc în instruirea şi dezvoltarea angajaților săi. Cu alte cuvinte, acestea sunt companiile de care avem nevoie în Moldova pentru a dezvolta economia națională. Nu este rezonabilă pedepsirea acestor companii prin impunerea unor obligații fiscale excesive, pe când companiile care desfăşoară o activitate ilegală şi care contribuie foarte puțin la dezvoltarea viitoare a Moldovei să continue să existe şi să activeze fără impozitare.

Codul fiscal existent este adecvat pentru a genera venituri bugetare din impozite şi taxe, dar implementarea acestuia nu este consecventă şi autoritățile competente în administrarea impozitelor sau sunt inapte de a colecta eficient impozite şi taxe sau sunt predispuse de a fi corupte.

Recomandare:
De a implementa anumite acțiuni legislative şi administrative eficiente în vederea reducerii evaziunii fiscale. De a întreprinde măsuri eficiente pentru a elimina economia tenebră prin îmbunătățirea colectării obligațiilor fiscale. Declarațiile fiscale trebuie completate în formă electronică şi plasate online în baza de date cu posibilitatea ca agențiile independente să analizeze şi să evalueze rapoartele fiecărei companii. Veniturile şi salariile joase nejustificate trebuie investigate şi confirmate, accentul fiind mai mult pus pe efectuarea controalelor fiscale în vederea eliminării economiei tenebre.

NOTES

design and print by IMAGO